

Nota van Antwoord zienswijzen
op
Concept-NRD 110kV-station en ondergrondse kabelcircuits Westelijk Friesland

30 april 2019

Inhoud

1.	Inleiding nota van antwoord zienswijzen.....	3
2.	Algemene reactie	4
2.1.	Windpark Nij Hiddum-Houw: gang van zaken en procedurele samenhang	4
2.2.	Integrale afweging door de ministers	5
2.3.	Magneetvelden.....	5
2.4.	TenneT – Liander.....	7
2.5.	Landschap.....	7
2.6.	Gehanteerde terminologie: energielandschap	8
2.7.	Aanpak en werkwijze MER	8
3.	Beantwoording zienswijzen.....	10
4.	Advies Commissie voor de milieueffectrapportage over reikwijdte en detailniveau	53
4.1.	Uitleg over en inzicht in samenhangende activiteiten (paragraaf 2.1 uit het advies van de Commissie m.e.r)	53
4.2.	Criteria voor trechtering (paragraaf 2.2 uit het advies van de Commissie m.e.r)	53
4.3.	Vorm, presentatie en samenvatting (paragraaf 2.3 uit het advies van de Commissie m.e.r).....	54
5.	Aanpassingen NRD.....	56

1. Inleiding nota van antwoord zienswijzen

Van 4 januari t/m 14 februari 2019 heeft de concept-notitie reikwijdte en detailniveau (concept-NRD) 110kV-station Westelijk Friesland ter inzage gelegen. Een ieder kon een zienswijze indienen. Op de concept-NRD zijn in totaal 37 unieke zienswijzen binnengekomen en 1 reactie van overheden.

De zienswijzen zijn integraal opgenomen in de inspraakbundel 'Zienswijzen op de concept Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) voor project 'LOCATIESTUDIE 110KV-STATION EN ONDERGRONDSE KABELCIRCUITS WESTELIJK FRIESLAND'. Deze bundel is in te zien op <https://www.rvo.nl/sites/default/files/2019/02/Anoniem%20bundel%20Netversterking%20westelijk%20Friesland.pdf>. De ontvangen zienswijzen zijn geregistreerd. Aan de indieners is een ontvangstbevestiging gezonden met daarin een registratienummer. Met de opzoektabel op pagina 8 van de bundel kan bij het ontvangen registratienummer het bijbehorende zienswijzenummer worden opgezocht.

In deze Nota van Antwoord Zienswijzen concept-NRD 110kV-station en ondergrondse kabelcircuits Westelijk Friesland zijn de ingediende zienswijzen van een reactie voorzien. Er is ook aangegeven of en hoe met de zienswijzen rekening is gehouden. Een aantal onderwerpen komt in een meerdere zienswijzen naar voren. Deze onderwerpen worden in hoofdstuk 2 besproken. In hoofdstuk 3 is per zienswijze een beantwoording gegeven. In de eerste kolom staat het nummer van de zienswijze. In de tweede kolom wordt kort het punt uit de zienswijze omschreven. In de derde kolom staat de beantwoording. Bij de beantwoording wordt, waar relevant, naar de reacties in hoofdstuk 2 verwezen.

2. Algemene reactie

In dit hoofdstuk wordt een aantal punten besproken die in meerdere zienswijzen naar voren zijn gebracht. Bij de zienswijzen wordt vanwege de leesbaarheid, waar relevant naar deze algemene punten verwezen.

- 2.1. Windpark Nij Hiddum-Houw: gang van zaken en procedurele samenhang
- 2.2. Integrale afweging door de ministers
- 2.3. Magneetvelden
- 2.4. TenneT – Liander
- 2.5. Landschap
- 2.6. Gehanteerde terminologie: Energielandschap
- 2.7. Werkwijze en aanpak MER.

2.1. Windpark Nij Hiddum-Houw: gang van zaken en procedurele samenhang

De provincie Friesland is het bevoegd gezag voor de planvorming voor de omvorming van het windpark Hiddum Houw tot Nij Hiddum-Houw (NHH). De bestaande windturbines worden vervangen door 9 nieuwe en grotere windturbines. Deze turbines komen globaal in hetzelfde gebied maar wel op nieuwe posities.

De provincie heeft hiervoor een provinciaal inpassingsplan (PIP) vastgesteld. Hiertegen is beroep aangetekend bij de Raad van State. Pas na behandeling van de beroepen door de Raad van State zal blijken of Nij Hiddum-Houw definitief tot stand kan komen. De zitting van de Raad van State wordt in september 2019 verwacht.

Het Windpark Nij Hiddum-Houw moet in het MER worden gerekend tot de autonome ontwikkelingen. Dat zijn ontwikkelingen waarover in enige mate besluitvorming heeft plaatsgevonden, dat kan zijn een ontwerp-plan of een vastgesteld plan (zie jurisprudentie op dit punt bijvoorbeeld ECLI:NL:RVS:2008:BG4085). Omdat het windpark is vastgesteld maakt het daarom onderdeel uit van de referentiesituatie ten opzichte waarvan in het MER de effecten van het nieuwe voornemen van TenneT worden beschreven. Bij het opstellen van de NRD en het MER wordt er dan ook vanuit gegaan dat het PIP na de uitspraak van de Raad van State kan worden uitgevoerd.

Het windpark NHH is volgens planning operationeel in 2020 . Dit is ruim voordat het nieuwe hoogspanningsstation gereed zal zijn (geplande ingebruikname 2022). De initiatiefnemers van NHH zijn in gesprek met de regionale netbeheerder over de aansluiting van het windpark op het regionale hoogspanningsnet en gezien de planning van plan deze netaansluiting aan te leggen naar het hoogspanningsstation bij Herbaijum. TenneT en het ministerie van EZK hebben geen rol bij de voorbereiding en realisatie van windpark NHH omdat het een particulier initiatief betreft.

2.2. Integrale afweging door de ministers

De Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) beschrijft de alternatieven die worden onderzocht en de aard van de onderzoeken die plaats zullen vinden. Deze onderzoeken worden na vaststelling van de NRD uitgevoerd en de uitkomsten worden beschreven in het Milieueffectrapport (MER). Als het MER gereed is stelt TenneT een integrale effectanalyse (IEA) op. De IEA geeft voor de alternatieven die in de MER zijn onderzocht een overzicht van de effecten op het gebied van milieu (de uitkomsten van het MER), de kosten en de nettechniek (technische uitvoerbaarheid). Daarnaast wordt het participatieproces beschreven en de relevante omgevingsaspecten.

Vervolgens wordt de IEA door de minister van EZK voorgelegd aan de gemeente Súdwest-Fryslân en de provincie Friesland om advies voor het bepalen van een voorkeursalternatief. Daarna maakt de minister van EZK in overleg met de minister van BZK de afwegingsnotitie waarin de keuze voor het voorkeursalternatief wordt gemaakt. Deze keuze wordt in de tweede helft van 2019 verwacht.

Het voorkeursalternatief is de basis voor de verdere planvorming in de vorm van het Rijksinpassingsplan (RIP). Dit plan wordt in de 2^e helft van 2019 opgesteld.

2.3. Magneetvelden

In verschillende zienswijzen worden zorgen geuit over de mogelijke gezondheidseffecten van de magneetvelden van de ondergrondse 110kV-hoogspanningskabels en/of het nieuw te realiseren 110kV-station en/of het bestaande 110kV-station Marnezijl en/of de bestaande bovengrondse 110kV-hoogspanningsverbinding.

Overall waar stroom doorheen loopt, ontstaat een magneetveld. Zo ook rond hoogspanningsverbindingen en stations. Er is geen sprake van wettelijke limieten voor blootstelling aan deze magneetvelden, maar er is wel sprake van Europese regelgeving en nationaal beleid. Ook is er uitgebreid wetenschappelijk onderzoek gedaan of er gezondheidseffecten bij mensen te verwachten zijn door blootstelling aan laagfrequente magneetvelden zoals die bij hoogspanningsverbindingen kunnen voorkomen. Op basis van dit wetenschappelijk onderzoek zijn door de Europese Unie blootstellingslimieten aanbevolen voor magneetvelden. Deze houden in dat blootstelling aan een magneetveldsterkte van meer dan 100 microtesla wordt afgeraden. Deze waarde wordt ook in Nederland gehanteerd. Op voor publiek toegankelijke plaatsen nabij het hoogspanningsnetwerk van TenneT deze waarde nergens overschreden.

De verzamelde wetenschappelijke gegevens wezen in 2000 op het bestaan van een statistisch significante associatie tussen het optreden van leukemie bij kinderen tot 15 jaar en het wonen in de nabijheid van bovengrondse hoogspanningsverbindingen. Ondanks dat er geen aanwijzingen zijn gevonden voor een oorzakelijk verband heeft de rijksoverheid in 2005 een beleidsadvies uitgebracht voor bovengrondse hoogspanningsverbindingen. Daarin wordt geadviseerd zoveel als redelijkerwijs mogelijk is te voorkomen dat er nieuwe situaties ontstaan waarbij kinderen langdurig worden blootgesteld aan magneetvelden met een jaargemiddelde sterkte van meer dan 0,4 microtesla. Dit komt er op neer dat het advies is om bij bovengrondse verbindingen in nieuwe situaties gevoelige bestemmingen (woningen, scholen, crèches en kinderopvangplaatsen) zo veel als redelijkerwijs mogelijk is buiten de magneetveldzone van 0,4 microtesla te houden.

Bovengenoemd beleidsadvies van de rijksoverheid ziet op langdurige blootstelling en is alleen van toepassing op bovengrondse hoogspanningsverbindingen. Voor ondergrondse en bovengrondse hoogspanningsverbindingen en stations geldt daarnaast te allen tijde de blootstellingslimiet van 100 microtesla conform Aanbeveling 1999/519/EG van de Europese Unie.

In het kader van bovenstaande heeft TenneT voor de NRD de 100 microtesla magneetveldcontour voor de stationslocaties in kaart gebracht. Daarbij is de magneetveldsterkte als gevolg van stations berekend op 1 meter boven maaiveld. Uit de berekeningen blijkt dat op publiek toegankelijke plaatsen ruimschoots wordt voldaan aan de magneetveldsterkte van maximaal 100 microtesla uit Aanbeveling 1999/519/EG van de Europese Unie.

Conclusie is dan ook dat op alle te onderzoeken stationslocaties ruimschoots wordt voldaan aan de Aanbeveling van de Europese Unie en aan het nationale beleid voor wat betreft magneetvelden. Er is daarom geen sprake van een onderscheidend milieueffect.

In 2018 heeft de Gezondheidsraad een nieuw advies uitgebracht over mogelijke gezondheidseffecten (kanker bij kinderen) die mogelijk samenhangen met blootstelling aan magneetvelden van hoogspanningsverbindingen. Hierin geeft de Gezondheidsraad vanuit gezondheidskundig oogpunt de staatssecretaris van Infrastructuur en Waterstaat (voorheen VROM) in overweging om het beleid voor langdurige blootstelling aan magneetvelden rondom bovengrondse hoogspanningslijnen uit te breiden naar ondergrondse elektriciteitskabels en andere bronnen van magneetvelden uit het elektriciteitsnetwerk. Momenteel wordt deze verbreding in opdracht van het ministerie van Economische Zaken en Klimaat verkend. De uitkomst van deze verkenning wordt medio 2019 verwacht.

Om ongerustheid bij omwonenden te voorkomen, heeft het ministerie van EZK TenneT allereerst gevraagd om bij het bepalen van de stationslocaties rekening te houden met de ligging van de 0,4 microtesla contour rondom de stationslocaties. TenneT heeft in het verleden bij diverse vergelijkbare hoogspanningsstations magneetveldberekeningen uitgevoerd. Daaruit volgt dat de contour van 0,4 microtesla (jaargemiddeld) voor stationslocaties

binnen 40 meter van het hek van een station is gelegen. In de NRD is daarom uitgegaan van stationslocatiealternatieven waarvoor geldt dat het hek op ten minste 40 meter afstand vanuit de erfgrans van gevoelige bestemmingen (woningen, scholen, crèches en kinderdagopvangplaatsen) is gelegen. Alle stationslocatiealternatieven voldoen aan deze afstand. Bij het MER wordt inzicht gegeven in de ligging van de contour van 0,4 microTesla rondom stations en de kabeltracés.

2.4. TenneT – Liander

Het TenneT-project bestaat uit de volgende onderdelen:

- een nieuw te realiseren 110 kV-station met een maximale oppervlakte van 2 hectare;
- ondergrondse kabelcircuits om aan te sluiten op de (nog aan te leggen nabij de A7) kabel vanaf Breezanddijk/Kop Afsluitdijk naar Oudehaske;
- ondergrondse verbindingen om het nieuwe station aan te sluiten op de 110 kV-ring in Friesland.

Liander (regionale netbeheerder) bouwt aansluitend op dit 110kV-station een middenspanningsstation. Hoewel voor de realisatie van dit station een zelfstandige procedure wordt doorlopen, wordt in het MER in een gevoeligheidsanalyse bekeken wat de milieueffecten van dit Liander station met een maximale oppervlakte van 1 hectare zijn.

Zodra beide stations zijn gerealiseerd is het maximale ruimtebeslag van beide stations samen maximaal 3 hectare (zie ook NRD paragraaf 2.3).

2.5. Landschap

Een nieuw station is een nieuw element in het landschap. Daarbij streven we naar het zo goed als mogelijk inpassen van het station in het lokale landschap. Dit kan bijvoorbeeld door het tegengaan van verrommeling door het beperken van de zichtbaarheid van het station en door de positie van het station aan te laten sluiten op bestaande bedrijventerreinen of windturbines. Ook wordt gestreefd het station) zo min mogelijk inbreuk te laten hebben op de karakteristieken (zoals openheid) van het Friese landschap. Bij het Inpassingsplan wordt in samenspraak met de omgeving een Landschapsplan opgesteld waarin de , voor een goede inpassing, noodzakelijke landschappelijke, ecologische en waterhuishoudkundige maatregelen worden opgenomen.

2.6. Gehanteerde terminologie: energielandschap

In de NRD is gezocht naar zoekgebieden op basis van de uitgangspunten (zie NRD paragraaf 3.3):

- zoveel mogelijk aansluiten bij bestaande energietransportsystemen en herkenbare energielandschappen, zoals de bovengrondse 110 kV-hoogspanningsverbindingen en windparken (Nij Hiddum-Houw en Windpark A7). En waar dat kan zoveel mogelijk aansluiten bij bestaande industriegebieden/grootschalige bedrijfsbebouwing;
- zoveel mogelijk aansluiten van het station op de 110 kV-kabel langs de A7;
- zoveel mogelijk afstand houden tot (historische) woonkernen.

Uit de gesprekken op de informatieavonden en uit een aantal zienswijzen komt naar voren dat de gehanteerde term 'energielandschap' onbedoelde gevoelens oproept. Met energielandschap wordt bedoeld een landschap waarin installaties voor energie opwekking en energie transport voor een belangrijke deel de gebiedskarakteristiek bepalen: zoals windparken en bovengrondse hoogspanningsnet.

De term energielandschap wordt vervangen door 'landschap met energieopwekking- en transport'.

2.7. Aanpak en werkwijze MER

In de NRD zijn vijftien zoeklocaties geselecteerd die geschikt zijn voor de bouw van een 110 kV-station van TenneT met een oppervlak van 2 hectare en een station van Liander van 1 hectare (paragraaf 2.3). De zoeklocaties liggen binnen de in de NRD opgenomen zoekgebieden 'Kop Afsluitdijk' en 'Bolsward'. Deze zoeklocaties zijn groter dan twee hectare, waarbij binnen de contour van deze zoeklocatie een optimale plek kan worden gekozen van 2 ha waar het 110 kV-station van TenneT gebouwd kan worden. Deze zoeklocaties zijn vastgesteld met een aantal ontwerpcriteria (zie paragraaf 3.4 in NRD), waarmee is bepaald dat deze locaties in principe geschikt zijn of tenminste niet op voorhand ongeschikt om een 110 kV-station van TenneT te bouwen.

In het MER worden deze 15 zoeklocaties onderzocht op de milieueffecten, gerelateerd aan de volgende thema's (zie ook NRD hoofdstuk 4):

- landschap, cultuurhistorie, archeologie;
- veiligheid (externe veiligheid en kans op niet-gesprongen explosieven);
- leefomgeving (geluidhinder, cumulatieve geluidhinder, EM velden)
- bodem (verontreiniging, aardkundige waarden, zettingen);
- natuur (Natura 2000, EHS (en natuur buiten EHS), ganzenfoerageergebieden, weidevogelgebieden, beschermde soorten);
- water (oppervlaktewatersystemen, toename verharding);
- grondgebruik (recreatie, landbouw, lokale wegen en wegenbeheerzones, beschermingszones van regionale waterkeringen, kabels en leidingen);

- duurzaamheid en klimaatverandering (piekbuien en overstromingsdiepte).

Vervolgens wordt op basis van de effectbeoordeling bekeken of de realisatie van een station in een van deze vijftien zoeklocaties leidt tot leiden tot:

- voor de omgeving onacceptabele negatieve effecten;
- of het mogelijk is om negatieve effecten te voorkomen of te verkleinen (mitigeren) of niet;
- situaties die maken dat een station op deze locatie vooraf niet vergunbaar is;
- een negatievere beoordeling dan andere locaties.

Na deze beoordeling (trechtering in de eerste fase MER) blijft een aantal zoeklocaties (drie tot vijf locaties) over die voldoen aan de wettelijke normen en aan het gevoerde beleid op het gebied van landschap, cultuurhistorie, archeologie en natuur. Deze resterende locaties worden in de tweede fase van het MER meer in detail onderzocht.

3. Beantwoording zienswijzen

Zw	Samenvatting	Beantwoording	Opmerking
0001a	<p>Indiener is van mening dat het plan niet aansluit in de omgeving rondom het windmolenpark Nij Hiddum-Houw en is van mening dat het belang van de bewoners en milieu over het hoofd wordt gezien wat betreft locatie kop Afsluitdijk. De omgeving wordt al zwaar belast door de komst van het park Nij Hiddum-Houw.</p>	<p>Zie de reactie in hoofdstuk 2: §2.1 windpark Ny Hiddum Houw, §2.2 Integrale afweging door de ministers en §2.7 werkwijze en aanpak MER.</p>	
0001b	<p>Indiener is teleurgesteld in de onjuiste informatie/gebrek aan kennis tijdens eerste omgevingsinformatieavond, zo klopt volgens indiener het aantal windmolens dat gepresenteerd wordt in het plangebied niet.</p> <p>Ook was er niet bekend dat de kabel van Nij Hiddum-Houw naar Herbayum gaat.</p>	<p>Indiener verwijst naar vier windturbines nabij de A7 die worden geamoveerd na realisatie van Nij Hiddum-Houw en sowieso na 2021 (of later). De start bouw van het nieuwe station ligt voor deze datum. Deze vier windturbines staan dus op de kaart zodat we het station niet op die locaties plannen.</p> <p>Ten tijde van de eerste informatieavond was dit inderdaad nog niet bekend bij het ministerie EZK en TenneT. Mogelijke oorzaak hiervan ligt in het feit dat er vroegtijdig in het proces met partijen is gesproken, waarbij nog niet alle gegevens voor handen zijn. Het doel van deze avond was informatie brengen maar ook ophalen. In die zin is de avond dus waardevol omdat ook nog niet bekende informatie is opgehaald.</p>	
0002	<p>Indiener woont in gebied waar mogelijk kabels worden gelegd en is vanwege het hoge vermogen van 110kV wisselstroom bezorgd over schade aan zijn gezondheid wanneer de kabel in de nabijheid van zijn woning wordt aangelegd. Hij verzoekt om het uitvoeren van een gedegen en onafhankelijk onderzoek naar de straling en dat dit onderzoek openbaar te raadplegen is. Indien de</p>	<p>Zie de reactie in hoofdstuk 2: §2.3 magneetvelden.</p>	

	kabel nabij zijn woning wordt aangelegd dat wil de indiener deze op een zodanige afstand van zijn woning dat deze geen stralings- en gezondheidsrisico vormt.		
0003a	Indiener geeft aan dat in de concept NRD wordt gesproken over het dorp Bolsward. Dit moet zijn stad Bolsward.	Dit zal worden aangepast in de NRD.	NRD aanpassing
0003b	Indiener geeft een aantal aandachtspunten mee voor de locaties L en M, namelijk (1) geen bebouwing tussen Bolsward en Hichtum (ten noorden van de Wibrandaweg), (2) de N359-Wibrandaweg wordt half verdiept aangelegd en (3) voldoende rekening gehouden dient te worden met archeologische waarden, zoals bijvoorbeeld afstand tot de Wibrandastate. Locatie L komt dan te vervallen en locatie M wordt beperkt.	<p>Hartelijk dank voor de aandachtspunten. In het MER wordt onderzoek gedaan naar de effecten voor alle in de NRD opgenomen locaties in twee fasen (zie de reactie bij 2g). Daarbij wordt gekeken naar belemmeringen en aandachtspunten onder andere op het gebied van landschap en archeologie en of en zo ja op welk deel van een locatie een station van TenneT past. Hierin beoordelen we ook de locaties L en/of M.</p> <p>Bij de locatiekeuze voor het 110kV-station van TenneT worden monumenten ontzien en wordt rekening gehouden met een goede landschappelijke inpassing. Zie ook de NRD paragraaf 4.4 en 4.5 en de reactie over de aanpak van het MER in hoofdstuk 2: §2.7.</p>	
0004a	Indiener geeft aan dat bij zijn weten het transformatorstation twee hectare groot zou zijn, echter is op de afbeelding het station weergegeven met een grootte van drie hectare.	<p>Het 110kV-station van TenneT wordt 2 hectare groot. Er wordt rekening gehouden dat een station van Liander met een grootte van 1 hectare dat er tegenaan wordt gebouwd. Dat verklaart waarom in de NRD in paragraaf 2.3 staat dat rekening wordt gehouden met een ruimtebeslag van 3 ha.</p> <p>Zie verder de NRD paragraaf 2.3 en de reactie over TenneT-Liander in hoofdstuk 2: §2.4.</p>	

0004b	Indiener geeft aan dat zijn zicht richting kop van de Afsluitdijk wordt weggenomen door een station en voelt zich benadeeld in woon- en leefgenot door het hoogspanningsstation en het windpark op het IJsselmeer.	Indiener geeft aan dat hij zich zorgen maakt over zijn uitzicht richting de (kop van de) Afsluitdijk. In het MER, onder het thema landschap, wordt bekeken wat de impact van een station op de openheid is. Zie verder de NRD paragraaf 4.4 en 4.5 en de reactie in hoofdstuk 2: §2.2 Integrale afweging door de ministers en §2.7 werkwijze en aanpak MER.	
0004c	Indiener geeft aan dat het hoogspanningsstation tot gevolg zal hebben dat het beschermd dorpsgezicht van de kern van Cornwerd verdwijnt.	Het effect op het beschermde dorpsgezicht van Cornwerd wordt in het MER beoordeeld. Het uitgangspunt daarbij is dat de beschermde dorpsgezichten zo min mogelijk worden aangetast door de aanleg van een hoogspanningsstation. Zie de NRD paragraaf 4.4 en 4.5 en de reactie in hoofdstuk 2: §2.7 werkwijze en aanpak MER.	
0005	Indiener heeft de voorkeur voor zoeklocatie Bolsward. Indiener geeft aan niet meer windmolens te willen.	De eerst volgende stap om te komen tot een stationslocatie is dat in het MER de effecten voor alle in de NRD opgenomen locaties onderzocht worden. De minister van EZK kiest vervolgens een voorkeurslocatie op basis van de resultaten uit het MER (milieueffecten), technische uitvoerbaarheid en kosten en omgevingsaspecten na advies door de lokale overheden. Zie ook de reactie in hoofdstuk 2: §2.2 Integrale afweging door de ministers en §2.7 werkwijze en aanpak MER. Zowel het ministerie als TenneT zijn geen initiatiefnemers waar het gaat om windmolens.	
0006	Indiener vindt het zonde dat in het open veld een hoogspanningsstation met een omvang van 3 ha wordt geplaatst en geeft aan dat zijn voorkeurslocatie Bolsward betreft of anders bij het viaduct tegen/over de A7. Indiener vindt dat hoogspanningsstation thuis hoort in een industrieel gebied.	Het MER onderzoekt de effecten voor alle in de NRD opgenomen locaties (zie o.a. NRD paragraaf 4.4 en 4.5). Een van de thema's waar op wordt beoordeeld is landschap en cultuurhistorie. Uiteindelijk wordt door de minister van EZK een voorkeurslocatie gekozen op basis van milieueffecten, technische uitvoerbaarheid en kosten en omgevingsaspecten en na advies door de lokale overheden.	

		Zie de reactie in hoofdstuk 2: §2.2 Integrale afweging door de ministers en §2.7 werkwijze en aanpak MER.	
0007a	<p>Indiener mist de Afsluitdijk bijvoorbeeld bij Breezanddijk als mogelijke zoeklocatie en dat is van mening dat deze moet worden onderzocht, omdat daar voldoende ruimte is door bijvoorbeeld het opspuiten van grond, er weinig omwonenden zijn en er dan geen landbouwgrond wordt onttrokken.</p>	<p>In de NRD is gezocht naar zoekgebieden op basis van de uitgangspunten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • zoveel mogelijk aansluiten bij bestaande energietransportsystemen en herkenbare energielandschappen, zoals de bovengrondse 110 kV-hoogspanningsverbindingen en windparken (Nij Hiddum-Houw en Windpark A7). En waar dat kan zoveel mogelijk aansluiten bij bestaande industriegebieden/grootschalige bedrijfsbebouwing; • zoveel mogelijk aansluiten van het station op de 110 kV-kabel langs de A7; • zoveel mogelijk afstand houden tot (historische) woonkernen. <p>De locatie Breezanddijk voldoet in mindere mate aan deze uitgangspunten.</p> <p>Hoewel het mogelijk is om de locatie Breezanddijk te vergroten zodat de omvang afdoende zou is, vergt dat forse voorzieningen vanwege waterveiligheid. Ook het aansluiten van deze locatie op het bestaande 110kV-net is niet eenvoudig. Verder is het vergroten van deze locatie vanwege de beschermde status van de Waddenzee en het IJsselmeer niet realistisch aangezien er alternatieve locaties zijn voor het station. Ook sluit de locatie niet aan bij 'landschap met energieopwekking- en transport' of bedrijfsbebouwing. Daarom is deze locatie niet geschikt.</p>	

0007b	<p>Indiener wil weten hoe wordt omgegaan met schade die ontstaat door inklinking van grond en het verzakken van drainage door de aanleg kabels.</p>	<p>Het tracé van de kabelverbinding(en) is nog niet bekend. Dit tracé is afhankelijk van de locatie van het station. Zodra de locatie bekend is en er op hoofdlijnen een tracé bekend is wordt samen met de grondeigenaren het tracé geoptimaliseerd.</p> <p>Ondanks alle voorzorgsmaatregelen tijdens uitvoering van werkzaamheden door aanleg van of onderhoud aan de ondergrondse hoogspanningsverbinding, kan het voorkomen dat er tijdens, gedurende en na de uitvoering van werkzaamheden schade ontstaat aan gebouwen, percelen, drainage of gewassen van derden. Heeft u materiele schade opgelopen en acht u TenneT hiervoor aansprakelijk, dan kunt u hiervan melding maken bij TenneT. Er moet dan wel een oorzakelijk verband te zijn tussen de werkzaamheden van TenneT en de schade. Het schadeloket van TenneT neemt de schade in behandeling en zal indien wenselijk/ noodzakelijk een onafhankelijk schade expert inschakelen.</p> <p>Meer informatie over het melden van schade is te vinden op de website van TenneT: https://www.tennet.eu/nl/ons-hoogspanningsnet/betrokken-bij-de-omgeving/schade-melden-bij-tennet/</p>	
0008	<p>Indiener maakt zich zorgen over straling voor mens en natuur die wordt veroorzaakt door het nieuwe station, de kabels en het bestaande hoogspanningstracé en het bestaande station. Indiener verzoekt om een nauwkeurig onderzoek naar de gevolgen van straling door de aanleg van ondergrondse kabels en dat deze op grote afstand van het woon-/leefgebied wordt aangelegd.</p>	<p>Zie de reactie in hoofdstuk 2: §2.3 magneetvelden.</p>	

0009a	<p>Indiener geeft aan dat volgens de informatie verstrekt tijdens de inloopbijeenkomst het hoogspanningsstation zo ver mogelijk van de woonomgeving wordt gebouwd. Indiener maakt zich met name zorgen over de risico's voor de omgeving bij een ontploffing.</p> <p>Indiener verwacht minder kans op dit risico en minder verzet indien gekozen wordt voor de locatie bij de kop van de afsluitdijk</p>	<p>Het nieuw te realiseren hoogspanningsstation ligt minimaal 40 m van een woonhuis met erf (zie NRD paragraaf 3.4.).</p> <p>Het MER onderzoekt de effecten voor alle in de NRD opgenomen locaties. Een van de thema's waar op wordt beoordeeld is veiligheid (zie ook NRD paragraaf 4.4 en 4.5). Uiteindelijk wordt door de minister van EZK een voorkeurslocatie gekozen op basis van milieueffecten, technische uitvoerbaarheid en kosten en omgevingsaspecten en na advies door de lokale overheden.</p> <p>Zie ook de reactie in hoofdstuk 2: §2.2 Integrale afweging door de ministers en §2.7 werkwijze en aanpak MER.</p>	
0009b	<p>Indiener geeft aan dat er kans is op ontploffing van het transformatorstation.</p>	<p>Het hoogspanningsstation voldoet aan de van toepassing zijnde veiligheidseisen. Op het station komen straks naar alle waarschijnlijkheid componenten zoals een compensatiespoel en een filterbank. Wanneer in een van deze componenten een defect optreedt, bijvoorbeeld door een lekkage, dan kan er voor het desbetreffende component een explosiegevaar optreden. Daarom worden deze componenten aan drie kanten omringt door zogenoemde 'scherfwanden'. Deze scherfwanden zorgen ervoor dat geluidhinder verminderd wordt en dat bij een ontploffing van een component geen schade aan naastgelegen componenten optreedt. Daarmee wordt voorkomen dat er een aaneenschakeling van uitvallen van componenten optreedt en daarmee het uitvallen van het station. De locatie van de componenten op en de inrichting van het station zorgt er verder voor het minimaliseren van de effecten van een explosie van een component. Zie NRD paragraaf 4.4 en 4.5 voor de te onderzoeken thema's in het MER.</p>	

0010	<p>Indiener geeft aan dat als op locatie L een station wordt gebouwd er aaneengesloten bebouwing ontstaat tussen Bolsward en Hichtum. Hichtum is nu een afzonderlijke kern. Indiener maakt zich eveneens zorgen over de recreatielocaties van Bolsward en Hichtum en wil dat er onderzoek wordt gedaan naar betere locaties van het hoogspanningsstation dan bij Bolsward.</p>	<p>De zoekgebieden zoals deze in de NRD zijn opgenomen zijn tot stand gekomen door te zoeken naar stationslocatiealternatieven die in de omgeving liggen van (1) het bestaande 110kV-hoogspanningsnet in Friesland en de 110kV-kabel nabij de A7 en (2) initiatieven, waarvan Windpark Fryslân nu de enige concrete is, om aan te sluiten op het station. Ook is gekeken naar criteria op het gebied van landschap en planologie (zie paragraaf 3.4 in de NRD).</p> <p>Het MER onderzoekt de effecten voor alle in de NRD opgenomen locaties (zie paragraaf 4.4 en 4.5 in de NRD). Thema's waar op wordt beoordeeld zijn landschap en cultuurhistorie en recreatie. Uiteindelijk wordt door de minister van EZK een voorkeurslocatie gekozen op basis van milieueffecten, technische uitvoerbaarheid en kosten en omgevingsaspecten en na advies door de lokale overheden. Zie verder ook de reactie in hoofdstuk 2: §2.7 werkwijze en aanpak MER.</p>	
0011	<p>Indiener vindt het te veel van het goede als er naast andere projecten ook nog een hoogspanningsstation of kabel worden gebouwd/aangelegd.</p>	<p>Zie de reactie in hoofdstuk 2: §2.3 magneetvelden.</p>	
0012a	<p>Indiener pleit voor de bouw van een hoogspanningsstation nabij het windpark bij Breezanddijk. Dat gebied is volgens indiener inmiddels rommelig en verpest en het meest geschikt als locatie van een station en aanleg van kabels (combinatie van energievoorzieningen).</p>	<p>Zie beantwoording zienswijze 7.</p>	
0012b	<p>Indiener pleit voor gratis stroom voor de woonomgeving rondom het hoogspanningsstation en windpark ter compensatie van alle aanlegwerkzaamheden.</p>	<p>Schade (als gevolg van aanleg of planschade) wordt onder voorwaarden vergoed. Dit een financiële compensatie en niet in de vorm van gratis stroom. In de beantwoording van zienswijze 7 wordt nader ingegaan op de schadevergoedingen van TenneT.</p>	

0013a	<p>Indiener vindt de locatie van het hoogspanningsstation nabij Wons niet goed gekozen vanwege zichtbelemmering.</p>	<p>Anders dan indiener aangeeft is in de NRD nog niet gekozen voor een locatie. Het MER onderzoekt de effecten voor alle in de NRD opgenomen locaties (zie ook de NRD paragraaf 4.4 en 4.5). In het MER, onder het thema landschap, wordt bekeken wat het effect van een station op de openheid is.</p> <p>Uiteindelijk wordt door de minister van EZK een voorkeurslocatie gekozen op basis van milieueffecten, technische uitvoerbaarheid en kosten en omgevingsaspecten en na advies door de lokale overheden. Zie de reactie in hoofdstuk 2: §2.2 Integrale afweging door de ministers en §2.7 werkwijze en aanpak MER.</p>	
0013b	<p>Indiener wil geen hoogspanningsstation nabij het kruispunt vanwege de aanwezigheid van een fietsknooppunt, waar veel fietsers, wandelaars en paardrijders komen.</p>	<p>De Hayumerleane o.a. gelegen naast zoekgebied C maakt onderdeel uit van een fietsknooppunten route. De indiener bedoelt waarschijnlijk het fietsknooppunt 55 op de T-splitting tussen de Noorderlaan en Hayumerleane nabij Wons.</p> <p>Het MER onderzoekt de effecten voor alle in de NRD opgenomen locaties in twee fasen. Thema's waar op wordt beoordeeld zijn onder meer leefomgeving (geluid, magneetvelden, luchtkwaliteit) en recreatie waaronder recreatieve routes. Een station staat een fietspad niet op voorhand in de weg.</p> <p>Uiteindelijk wordt door de minister van EZK in afstemming met de minister van BZK een voorkeurslocatie gekozen op basis van milieueffecten, technische uitvoerbaarheid en kosten en omgevingsaspecten en na advies door de lokale overheden.</p> <p>Zie ook de reactie in hoofdstuk 2: §2.2 Integrale afweging door de ministers en §2.7 werkwijze en aanpak MER.</p>	

0013c	<p>Indiener geeft aan dat door de ontwikkeling van alle energieprojecten (Nij Hiddum-Houw/Windpark Friesland) de waarde van de eigen woning daalt en daardoor planschade leidt.</p> <p>Indiener krijgt het gevoel dat de omgeving wordt beschouwd als het 'afvalputje' door alle projecten bij Wons te plannen.</p>	<p>Door wijzigingen in het planologische regime kan er voor rechthebbenden in de nabijheid van het nieuwe station mogelijk schade ontstaan in de vorm van inkomensderving of vermindering van de waarde van een onroerende zaak. Deze schade is de zogenoemde planschade. Zie verder de beantwoording op dit punt bij zienswijze 7 en 12.</p> <p>Het windpark Hiddum Houw bestaat al lange tijd. De technische veroudering en de ontwikkelingen in de windenergiesector leiden tot vernieuwing en grotere windturbines. Daarnaast zijn er op en rondom de Afsluitdijk ontwikkelingen in voorbereiding zoals zonneparken en andere alternatieve methode voor het opwekken van energie zoals getijde energie en blue energie/osmose. TenneT is enkel initiatiefnemer van het station en niet van deze genoemde ontwikkelingen. De minister van EZK neemt na afstemming met de minister van BZK een besluit over een voorkeurslocatie, mede op basis van de informatie in het MER. Zie voor meer informatie over de besluitvorming de tekst in hoofdstuk 2: §2.2 Integrale afweging door de ministers.</p>	
0014a	<p>Indiener pleit voor bouw van het hoogspanningsstation rondom Bolsward of naast het bestaande hoogspanningsstation bij Bolsward, waarvoor een transportbedrijf verplaatst moet worden. Indiener vindt het zonde om een hoogspanningsstation in een open veld bij Wons aan te leggen.</p>	<p>Het MER onderzoekt de effecten voor alle in de NRD opgenomen locaties in twee fasen. Een van de thema's waar op wordt beoordeeld is landschap en cultuurhistorie. Uiteindelijk wordt door de minister van EZK een voorkeurslocatie gekozen op basis van milieueffecten, technische uitvoerbaarheid en kosten en na advies door de lokale overheden. Zie ook de reactie in hoofdstuk 2: §2.7 werkwijze en aanpak MER.</p>	

		Het door indiener genoemde transportbedrijf bevindt zich aan de andere zijde van de Wytmarsumer faert. Vanwege het inwerking zijnde bedrijf kan er niet zondermeer een station worden gebouwd. Door de (natuurlijke) barrière kan er ook geen aaneengesloten terrein worden ontwikkeld. Het verbinden van de twee locaties alleen door middel van boren kan. Ook liggen in dit gebied veel kabels en leidingen wat de realisatie van een station bemoeilijkt. Daarmee is uitbreiding op de door indiener genoemde locatie in vergelijking met de andere zoeklocaties niet voor de hand liggend.	
14b	Indiener geeft de suggestie om het schakelstation bij Wons ondergronds of verdiept aan te leggen, mocht realisatie van het station bij Bolsward niet mogelijk zijn.	Bij verdiept of ondergronds aanleg is er meer kans op wateroverlast of overstromingen en daarmee is de kans op storingen of uitval van het station groter dan wanneer de schakelinstallatie op maaiveld niveau wordt gebouwd. De grondwaterstand ter plaatse moet permanent worden verlaagd (minipolder) en er moeten (grond)waterkerende constructies aangebracht worden (ook tegen kwelwater). Verdiepte of ondergrondse aanleg is vele malen duurder als aanleg op maaiveld. TenneT is gehouden aan het opereren tegen de laagste maatschappelijke kosten.	
0015a	Indiener geeft aan dat er twee fouten in de NRD staan: (1) oostkant van Bolsward wordt genoemd i.p.v. Westkant en (2) Bolsward geen dorp is maar een stad.	Deze twee punten worden aangepast in de NRD (paragraaf 3.3).	Aanpassing NRD
0015b	Volgens indiener is buiten de criteria van de MER er onvoldoende aandacht voor ruimtelijk waardevolle gebieden.	Het is uit de zienswijze niet direct duidelijk wat de indiener onder 'ruimtelijk waardevolle gebieden' verstaat. In MER wordt gekeken naar ruimtelijk waardevolle gebieden vanuit de thema's landschap, cultuurhistorie en natuurwaarden (zie paragraaf 4.4 en 4.5 van de NRD voor een uitleg van de mogelijke effecten en het beoordelingskader).	

		<p>De zoekgebieden zoals deze in de NRD zijn opgenomen (paragraaf 3.3) zijn tot stand gekomen door te zoeken naar stationslocatiealternatieven die in de omgeving liggen van (1) het bestaande 110kV-hoogspanningsnet in Friesland en de 110kV-kabel nabij de A7 en (2) initiatieven, waarvan Windpark Fryslân nu de enige concrete is, om aan te sluiten op het station. Ook is gekeken naar criteria op het gebied van landschap en planologie (zie hoofdstuk 3 in de NRD). Daarbij is rekening gehouden met het ruimtelijk beleid van provincie en gemeente.</p> <p>Het MER onderzoekt de effecten voor alle in de NRD opgenomen locaties (zie paragraaf 4.4 en 4.5 NRD). Een van de thema's waar op wordt beoordeeld is landschap en cultuurhistorie. Zie verder ook de reactie in hoofdstuk 2: §2.7 werkwijze en aanpak MER.</p>	
0015c	<p>Indiener vindt zoekgebied L niet passend vanwege een aangrenzende oude boerderij (Wilbranda State) met oude boomsingel-/gaard en grenzend aan een terrein met hoge archeologische waarde. Bovendien vindt de indiener de ruimtelijke waarde tussen Bolsward en Hichtum groot en een hoogspanningsstation niet passend.</p>	<p>De zoekgebieden zoals deze in de NRD zijn opgenomen (paragraaf 3.3) zijn tot stand gekomen door te zoeken naar stationslocatiealternatieven die in de omgeving liggen van (1) het bestaande 110kV-hoogspanningsnet in Friesland en de 110kV-kabel nabij de A7 en (2) initiatieven, waarvan Windpark Fryslân nu de enige concrete is, om aan te sluiten op het station. Zoekgebied L voldoet aan deze criteria.</p> <p>In de trechtering van de mogelijke stationslocatiealternatieven in het MER wordt rekening gehouden met landschap, cultuurhistorie en archeologie.</p>	
0015d	<p>Indiener vindt zoekgebied O niet passend omdat het grenst aan een beplant (toeristisch) fietspad en is gelegen in een fraai water- groengebied dat ondanks de ligging aan de A7 een hoge ruimtelijke waarde heeft.</p>	<p>De zoekgebieden zoals deze in de NRD zijn opgenomen (paragraaf 3.3) zijn tot stand gekomen door te zoeken naar stationslocatiealternatieven die in de omgeving liggen van (1) het bestaande 110kV-hoogspanningsnet in Friesland en de 110kV-kabel nabij de A7 en (2) initiatieven, waarvan</p>	

		<p>Windpark Fryslân nu de enige concrete is, om aan te sluiten op het station. zoekgebied O voldoet aan deze criteria.</p> <p>In de effectbeoordeling van de mogelijke stationslocatiealternatieven in het MER wordt rekening gehouden met leefomgeving, landschap en cultuurhistorie en recreatie. Een station staat ook niet op voorhand een fietspad en water in de weg.</p>	
0015e	<p>Indiener verzoekt om een goede landschappelijke inpassing ongeacht de uiteindelijke locatiekeuze bij Bolsward of Kop Afsluitdijk. Indiener geeft daarbij aandachtspunten voor de uniformiteit van bebouwing alsmede het inzetten van groen.</p>	<p>Om tot een goede landschappelijke inpassing van het station te komen zal een aantal aspecten van belang zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Er zal worden gezocht naar een locatie van het station die optimaal aansluit bij de specifieke landschappelijke opbouw ter plaatse. Daarbij speelt naast de vraag of en hoe de locatie aansluit bij bijvoorbeeld aanwezige bebouwing of beplanting ook de vraag hoe de oriëntatie van het station is ten opzichte van bijvoorbeeld het verkavelings-, sloten- en wegenpatroon. • Er zal worden gekeken naar de vormgeving en kleurstelling van de op het station aanwezige elementen, voor zover de technische en veiligheidseisen dat toestaan. Denk daarbij aan het centraal diensten gebouw en het hekwerk. <p>Bij het Inpassingsplan wordt in samenspraak met de omgeving een Landschapsplan opgesteld waarin de , voor een goede inpassing, noodzakelijke landschappelijke, ecologische en waterhuishoudkundige maatregelen worden opgenomen.</p>	
0015f	<p>Indiener merkt op dat de binnenstad Bolsward de status van beschermd gebied heeft, waarbij het silhouet vanuit landelijk gebied goed herkenbaar.</p>	<p>In het MER wordt onder meer beoordeeld op de effecten op landschap en cultuurhistorie. Zie verder ook de reactie in hoofdstuk 2: §2.7 werkwijze en aanpak MER.</p>	

0016a	<p>Indiener vindt de definitie van open landschap niet consistent in concept NRD. Het gebied rondom Bolsward (waar ook windmolens staan) wordt beschreven als open landschap. Het gebied kop van Afsluitdijk wordt beschreven als energielandschap omdat daar 9 windmolens worden geplaatst. Er wordt genoemd dat het zicht vanuit Bolsward op een open landschap niet mag worden belemmerd, maar dat dit principe overboord wordt gegooid bij kop Afsluitdijk, omdat er sprake is van een energielandschap vanwege de 9 windmolens.</p> <p>Er is bij indiener ook onduidelijkheid waarom gebied zuidelijk van A7 wel een open (weide)landschap is, maar noordelijk van A7 niet.</p>	<p>In de concept-NRD en het MER wordt onderscheid gemaakt in open landschap met windmolens of hoogspanningstracés, (landschap met energieopwekking en -transport), open landschap aansluitend aan bedrijventerrein en open landschap (zonder deze toevoegingen). De effecten van een hoogspanningsstation op het landschap zijn verschillend te beoordelen voor deze verschillende typen en landschap. Verder wordt binnen het thema landschap rekening gehouden met de effecten van het plaatsen van een hoogspanningsstation op de karakteristieke elementen van het landschap.</p> <p>Zie de NRD hoofdstuk 3 en de reactie in hoofdstuk 2: §2.6 gehanteerde terminologie. De gehanteerde term energielandschap wordt in de NRD vervangen door de term 'landschap met energieopwekking en -transport'.</p>	NRD aanpassing
0016b	<p>Indiener geeft aan dat aan de noordzijde van de A7 ook ganzen zitten en niet alleen aan de zuidzijde. Alleen de zuidzijde van de A7 wordt in de concept NRD een ganzenfoerageergebied genoemd.</p>	<p>In het MER wordt uitgegaan van het ganzenfoerageergebied zoals dat is aangegeven door Gedeputeerde Staten van de provincie Friesland. Dit gebied ligt ten zuiden van de A7. In het MER wordt beoordeeld wat de effecten zijn van een stationslocatie of een ondergrondse kabelverbinding op dit ganzenfoerageergebied.</p>	
0016c	<p>Indiener meldt dat in concept NRD plasdrasgebied/weidevogelgebied nergens staat genoemd.</p>	<p>In de NRD (paragraaf 4.4) wordt uitgegaan van de beschermde weidevogelgebieden op grond van het provinciaal beleid. In het MER wordt daarmee ook rekening gehouden.</p>	
0016d	<p>Indiener is van mening dat door gebruik van A, B, C een voorkeur voor een gebied is gesuggereerd, mede omdat er geen logische volgorde is in de benoeming. Indiener heeft het vermoeden dat gebied A de voorkeur heeft.</p>	<p>De letters zijn willekeurig gekozen en de waarde van alle letters is gelijk. Zie de reactie in hoofdstuk 2: §2.2 Integrale afweging door de ministers.</p>	

0016e	<p>Indiener geeft aan dat in de concept NRD en MER alleen maar het 110kV station wordt meegenomen en niet het transformatorstation van Liander en de 9 nieuwe windmolens en dat dit meegenomen moet worden om een eerlijk beeld te krijgen.</p>	<p>Het MER gaat over het voornemen van TenneT om een 110kV-station te bouwen en de hierbij benodigde ondergrondse kabelverbindingen aan te leggen (zie ook NRD paragraaf 2.3).</p> <p>De bedoelde negen nieuwe windmolens maken deel uit van het windpark Nij Hiddum-Houw. Hiervoor wordt een afzonderlijke procedure gevolgd en daarin is besloten tot aanleg. Omdat er besluitvorming heeft plaatsgevonden over het windpark moet de aanleg van het Windpark Nij Hiddum-Houw worden gerekend tot de autonome ontwikkeling, ook al is deze besluitvorming nog niet afgerond. En het Windpark Nij Hiddum-Houw maakt daarmee onderdeel uit van de referentiesituatie ten opzichte waarvan in het MER de effecten van het nieuwe voornemen van TenneT worden beschreven.</p> <p>Zie verder de reactie in hoofdstuk 2: §2.4 over TenneT en Liander.</p>	
0016f	<p>Indiener vindt het argument onjuist om vanwege de komst van de nieuwe windmolens in het gebied hier (Kop Afsluitdijk) een nieuwe hoogspanningsstation te bouwen. De belasting voor omwonenden wordt volgens indiener over het hoofd gezien en niet erkend.</p>	<p>In de NRD is gezocht naar stationslocatiealternatieven op basis van een drietal uitgangspunten (zie NRD paragraaf 3.3) waaronder het door indiener aangehaald punt 'zoveel mogelijk aansluiten bij bestaande energietransportsystemen en landschappen met energiekekenmerken, zoals de bovengrondse 110 kV-hoogspanningsverbindingen en windparken (Nij Hiddum-Houw en Windpark A7). En waar dat kan zoveel mogelijk aansluiten bij bestaande industriegebieden/grootschalige bedrijfsbebouwing.' Hiervoor is gekozen zodat een nieuw station een logische verbinding krijgt met bestaande objecten in het landschap, hetzij bedrijfsbebouwing, hetzij</p>	

		<p>de bestaande hoogspanningsverbinding, hetzij windturbines.</p> <p>In de NRD is beschreven welke locaties aan deze uitgangspunten voldoen en op voorhand niet onmogelijk zijn. In het op te stellen MER wordt onderzocht wat de effecten voor alle in de NRD opgenomen locaties zijn (zie paragraaf 4.4 en 4.5 in de NRD).</p> <p>Uiteindelijk wordt door de minister van EZK een voorkeurslocatie gekozen op basis van milieueffecten, technische uitvoerbaarheid en kosten en omgevingsaspecten en na advies door de lokale overheden.</p> <p>Zie verder de reactie in hoofdstuk 2: §2.2 Integrale afweging door de ministers en §2.7 werkwijze en aanpak MER.</p>	
0016g	Indiener geeft aan dat in de concept NRD niet wordt gesproken over waardedaling en compensatie (planschade) voor gedupeerden.	Het klopt dat in de NRD niet wordt gesproken over waardedaling en planschade. Eventuele vergoeding voor waardedaling en compensatie planschade is pas aan de orde na besluitvorming over de stationslocatie en tracés. Zie verder de beantwoording bij zienswijzen 12 en 13 op dit punt.	
0016h	Indiener maakt zich zorgen over zijn gezondheid maar met name van zijn kinderen (grotere kans op kanker) en vraagt zicht af wat het effect is op de volksgezondheid en welzijn.	Zie verder de reactie in hoofdstuk 2: §2.3 magneetvelden.	
0016i	Indiener is van mening dat ambtenaren/besluitvormers/lobbyisten m.b.t. het 110kV station/transformatorstation niet woonachtig mogen zijn in de gemeente Sudwest Fryslan/Bolsward vanwege 'vriendjespolitiek'.	Van ambtenaren en bestuurders wordt verwacht dat ze privé en werk kunnen scheiden. Daarnaast zal het voorgenomen project worden getoetst aan de geldende wet- en regelgeving op verschillende terreinen. Het besluitvormingsproces zal eveneens volgens wettelijke	

		regels plaatsvinden. Dit laat onverlet dat de ontwikkeling zowel voor- als tegenstanders kent. Uiteindelijk is het mogelijk om een oordeel te vragen aan de rechter over de vraag of in alle redelijkheid alle argumenten op een juiste manier zijn gewogen.	
0016j	Indiener geeft aan dat op pagina 19 van de concept NRD wordt genoemd dat tussen de A7 en Waddenzee geen ruimte is vanwege uitbreiding van een restaurant en plaatsing van een kunstwerk. Indiener vraagt zich af of er al een vergunning is verleend en of dit belang prevaleert boven het belang van de vaste bewoners.	Er zijn nog geen vergunningen verleend voor uitbreiding van activiteiten ter plaatse van de A7 en Waddenzee. Tussen de A7 en de Waddenzee, direct aan de kop van de Afsluitdijk, ligt een provinciaal aangewezen natuurgebied (in de vorm van een driehoek). Het heeft de status 'natuur buiten de EHS (nu NNN). Het is een bosgebied en watertje nabij een restaurant, tankstation en busstation. Het bosje is een vluchtplaats voor vogels en reeën, mede omdat er in de omgeving weinig beschutte plekken zijn. Door het gedeelte met status 'natuur buiten de EHS' blijft onvoldoende ruimte beschikbaar voor een hoogspanningsstation.	
0016k	Indiener vraagt zich af of het station i.p.v. rechthoekig (vorm voetbalveld) niet meer langwerpiger kan worden. Hierdoor kan het volgens indiener ook geplaatst worden tussen de vier A7 windmolens en de snelweg.	De vorm van het 110 kV Station is grotendeels afhankelijk van de zogenoemde 110 kV schakeltuin. De vorm van deze schakeltuin wordt bepaald door veiligheids- en technische eisen zoals: <ul style="list-style-type: none"> • De hoofd rail bestaat uit rail A en rail B en is bij een 110 kV station minstens 20 meter breed. • Aan deze rail worden de diverse 110 kV velden gekoppeld, dit is verspringend aan weerszijden zodat er onder meer bij onderhoud veilig kan worden gewerkt. • Afhankelijk van de functie van het 110kV veld is de breedte van het veld tussen de 9 meter en 25 meter. • Op gepaste afstand van de rail en de velden moeten bliksempieken worden geplaatst. • Eromheen komt een verharde/beklinkerde weg. 	

		<p>Dit zorgt ervoor dat de vorm van het station niet smaller dan 100 meter kan worden gemaakt.</p> <p>Een station mag niet worden gebouwd binnen 119 meter van de windturbines van het windpark A7 (veiligheidseis). Er is niet genoeg ruimte tussen de snelweg en deze veiligheidsafstand een 110 kV station te plaatsen met een breedte van 100 meter.</p>	
0016I	<p>Indiener vraagt om rekening te houden met weidevogelgebied, een voorkeurslocatie is daar gepland.</p>	<p>Anders dan indiener aangeeft is in de NRD nog niet gekozen voor een locatie. Het MER onderzoekt de effecten (zie de NRD paragraaf 4.4 en 4.5) voor alle in de NRD opgenomen locaties. Een van de thema's waar op wordt beoordeeld is natuur. Hierbij wordt rekening gehouden met het weidevogelgebied. Zie ook de reactie in hoofdstuk 2: §2. 7 werkwijze en aanpak MER.</p>	
0017	<p>Indiener vindt dat Makkum en omgeving erg onaantrekkelijk voor toerisme wordt door de realisatie van windparken in het IJsselmeer en op Kop Afsluitdijk, en daar komt dan nog een hoogspanningsstation in landelijk gebied bij. Indiener verzoekt daarom om het hoogspanningsstation te realiseren op of aan de rand van een bedrijventerrein.</p>	<p>Anders dan indiener aangeeft is in de NRD nog niet gekozen voor een locatie. Het MER onderzoekt de effecten voor alle in de NRD opgenomen locaties (zie paragraaf 4.4 en 4.5 in de NRD). Thema's waar op wordt beoordeeld zijn onder meer landschap, cultuurhistorie en recreatie. Daarbij wordt het al dan niet bij het bedrijventerrein liggen betrokken.</p> <p>Uiteindelijk wordt door de minister van EZK een voorkeurslocatie gekozen op basis van milieueffecten, technische uitvoerbaarheid en kosten en omgevingsaspecten en na advies door de lokale overheden. Zie ook de reactie in hoofdstuk 2: §2.2 Integrale afweging door de ministers en §2.7 werkwijze en aanpak MER.</p>	

0018a	<p>Indiener vindt het onjuist om in de concept NRD het landschap te bestempelen als een energielandschap vanwege de aanwezigheid van de windturbines. In de concept NRD wordt, aldus indiener, uitgegaan van de opschaling van negen grotere windturbines ondanks dat er nog een procedure loopt.</p>	<p>Zie de reactie in hoofdstuk 2: §2.6 gehanteerde terminologie.</p> <p>De bedoelde negen grotere windmolens maken deel uit van het windpark Nij Hiddum-Houw. Hiervoor is een afzonderlijke procedure gevolgd en daarin is, behoudens de nog lopende procedure bij de ABRvS, besloten tot aanleg. Op grond daarvan moet de aanleg van het Windpark Nij Hiddum-Houw worden gerekend tot de autonome ontwikkelingen en maakt het daarmee onderdeel uit van de referentiesituatie ten opzichte waarvan in het MER de effecten van het nieuwe voornemen van TenneT worden beschreven. Zie ook de reactie in hoofdstuk 2: §2.1 Windpark Ny Hiddum-Houw.</p>	
0018b	<p>Indiener is van mening dat het zoekgebied kop Afsluitdijk al genoeg wordt belast vanwege de komst van grote windturbines en past een hoogspanningsstation niet in de omgeving kop Afsluitdijk, maar beter tegen de huidige industriegebieden bij Bolsward.</p>	<p>Zie de reactie in hoofdstuk 2: §2.1 Windpark Ny Hiddum-Houw en §2.2 Integrale afweging door de ministers.</p>	
0018c	<p>Indiener geeft aan dat bij ontwikkeling in locaties E en H bij de kop Afsluitdijk het vrije uitzicht vanuit de woonkamer verloren gaat. Locatie H is gelegen op een afstand van 40 meter.</p>	<p>Het MER beoordeelt de effecten van de verschillende stationslocatiealternatieven. Een van de thema's waar op wordt beoordeeld is landschap. In het MER, onder het thema landschap, wordt onder meer bekeken wat het effect van een station op de openheid is.</p> <p>Uiteindelijk wordt door de minister van EZK een voorkeurslocatie gekozen op basis van milieueffecten, technische uitvoerbaarheid en kosten en omgevingsaspecten en na advies door de lokale overheden. Zie ook de reactie in hoofdstuk 2: §2.2 Integrale afweging door de ministers en §2.7 werkwijze en aanpak MER.</p>	

0018d	Indiener is van mening dat in de concept NRD er heel weinig rekening wordt gehouden met mensen in het gebied en er vooral aandacht is voor dier en milieu.	In het MER worden de effecten van de stationslocatiealternatieven beoordeeld, ook op leefomgeving en grondgebruik. Onder leefomgeving bekijken we effecten van geluid, magneetvelden en luchtkwaliteit. Onder grondgebruik kijken we onder meer naar de effecten op recreatie. Zie de beschrijving van de effectbeoordeling in de NRD (paragraaf 4.4 en 4.5) en de reactie in hoofdstuk 2: §2.7 werkwijze en aanpak MER.	
0019a	Indiener geeft aan dat in locatie M een oude terp zit met historische waarde.	In het MER worden de effecten van de stationslocatiealternatieven beoordeeld, ook op cultuurhistorie en archeologie zoals deze terp. Zie de beschrijving van de effectbeoordeling in de NRD (paragraaf 4.4 en 4.5) en de reactie in hoofdstuk 2: §2.7 werkwijze en aanpak MER.	
0019b	Indiener vindt dat de belangen van de directe omwonenden en het open landschap over het hoofd worden gezien.	<p>In het MER worden de effecten van de stationslocatiealternatieven beoordeeld, ook op leefomgeving (geluid, magneetvelden, veiligheid), grondgebruik en landschap. Zie de beschrijving van de effectbeoordeling in de NRD (paragraaf 4.4 en 4.5).</p> <p>Het project hecht veel waarde aan het vroegtijdig kennismaken en het in gesprek zijn en blijven met betrokken. Vanaf de zomer van 2018 is daarom contact gelegd met belangenorganisaties als LTO Noord en de Friese milieufederatie. In het najaar van 2018 is ook met andere belangenorganisaties en belanghebbenden zoals het Wetterskip Fryslân, It Fryske Gea, en voorzitters van diverse dorpsraden, kennis gemaakt. Doel van deze bijeenkomsten was het leren kennen van elkaar, het geven van toelichting over het proces en de inhoud van het project en het ophalen van wensen en ideeën uit de omgeving. Ook in het vervolg worden belanghebbenden betrokken bij het</p>	

		<p>project. Voor de omgeving zijn twee informatieavonden georganiseerd om informatie te geven over het project en kennis en wensen uit de gebied op te halen.</p> <p>Zie ook de reactie in hoofdstuk 2: §2.2 Integrale afweging door de ministers en §2.7 werkwijze en aanpak MER.</p>	
0019c	<p>Indiener vraagt zich af wat realisatie van het hoogspanningsstation in locatie L betekent voor het woongenot, gezondheid, waardedaling onroerend goed etc. Locatie L ligt tegen perceelgrens indiener.</p>	<p>In het MER worden de effecten van de stationslocatiealternatieven beoordeeld, ook op leefomgeving, landschap en grondgebruik. Zie de beschrijving van de effectbeoordeling in de NRD (paragraaf 4.4 en 4.5) en de reactie in hoofdstuk 2: §2.7 werkwijze en aanpak MER.</p> <p>Het is mogelijk dat door het vaststellen van het inpassingsplan schade ontstaat in de vorm van inkomensderving of vermindering van de waarde van een onroerende zaak, de zogenoemde planschade. Dergelijke schade onder bepaalde voorwaarden voor een tegemoetkoming in aanmerking. Zie ook de beantwoording bij zienswijze 13 en 16 op dit punt.</p>	
0020a	<p>Indiener is van mening dat de concept NRD is opgesteld met waarheden/juistheden vanuit het oogpunt/belang van een producent, projectontwikkelaar, verkoper met een financieel belang.</p>	<p>Voor dit project is het Rijk bevoegd gezag en netbeheerder TenneT de initiatiefnemer. Het project dient het algemeen belang inzake de elektriciteitsvoorziening en de energietransitie.</p>	
0020b	<p>Indiener geeft aan dat een aanvraag wordt gedaan voor een ondergrondse kabelcircuit, terwijl de tekening laten zien dat er bovengronds 2 - 3 hectare wordt volgebouwd.</p>	<p>Het project bestaat uit de volgende onderdelen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - een nieuw te realiseren 110 kV-station voor TenneT met een maximale oppervlakte van 2 hectare; - ondergrondse kabelcircuits om aan te sluiten op de (nog aan te leggen nabij de A7) kabel vanaf Breezanddijk/Kop Afsluitdijk naar Oudehaske. Met de aanleg van deze kabel wordt in 2019 gestart; 	

		<p>- ondergrondse verbindingen om het nieuwe station aan te sluiten op de bestaande 110 kV-ring in Friesland.</p> <p>Daarnaast wordt een Liander station gerealiseerd met een oppervlakte van maximaal 1 hectare. Zie de NRD paragraaf 2.3. Zie ook de reactie in hoofdstuk 2: §2.4 over TenneT en Liander.</p>	
0020c	<p>Indiener is van mening dat er geen rekening wordt gehouden met de impact op het landschap en geeft aan dat zijn plezier in het landschap/natuur beleving van het open landschap wordt aangetast en dat het bouwwerk thuis hoort op een industrieterrein in Bolsward.</p>	<p>In het MER worden de effecten van de stationslocatiealternatieven beoordeeld, ook op landschap en gebiedskarakteristieken zoals openheid. Zie de beschrijving van de effectbeoordeling in de NRD (paragraaf 4.4 en 4.5) en ook de reactie in hoofdstuk 2: §2.7 werkwijze en aanpak MER.</p>	
0021a	<p>Indiener is van mening dat wordt voorgesorteerd op de conclusies van de MER. Indiener draagt de volgende voorbeelden aan:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Het karakter van het gebied Kop afsluitdijk te beschouwen als energielandschap, terwijl procedures tegen de bouw van Windpark Nij Hiddum-Houw nog lopen. 2 Alle locaties liggen op voldoende afstand van de dorpen, 40 meter afstand is voldoende 3. Een zone van 188 meter om een turbine is veilig 4. Magneetvelden zijn qua gezondheid geen probleem <p>Indiener is van mening dat dit soort onderwerpen/aspecten onderzocht moeten.</p>	<p>Anders dan indiener lijkt aan te geven is er nog geen besluit genomen over de locatie van het station. In de NRD is onderbouwd (hoofdstuk 3) hoe gekomen wordt tot een voorkeurslocatie voor het station. Zie ook de reactie in hoofdstuk 2: §2.2 integrale afweging door de ministers.</p> <p>In het MER worden de effecten van de stationslocatiealternatieven beoordeeld, ook op leefomgeving (magneetvelden), landschap, cultuurhistorie en archeologie en veiligheid. De onderwerpen en aspecten die de indiener aandraagt worden onderzocht. Zie de beschrijving van de effectbeoordeling in de NRD (paragraaf 4.4 en 4.5) en ook de reactie in hoofdstuk 2: §2.7 werkwijze en aanpak MER.</p> <p>Zie de beantwoording van zienswijze 18 ten aanzien van Nij Hiddum-Houw en de reactie in hoofdstuk 2: §2.1 Ny Hiddum-Houw.</p>	

0021b	<p>Indiener geeft aan dat er geen objectief beeld wordt gegeven van alle mogelijkheden/locaties en daarmee niet nader worden onderzocht in de MER. De twee zoekgebieden berusten volgens indiener enkel op financiële overwegingen en daardoor blijven er in de MER alternatieve locaties buiten beeld die wellicht op andere gronden beter scoren.</p> <p>De locatie bij het wegrestaurant Zurich valt direct af vanwege mogelijke uitbreidingsplannen. Of de locatie bij Sneek omdat daar geen energie initiatieven zijn.</p>	<p>De zoekgebieden zoals deze in de NRD (zie paragraaf 3.4) zijn opgenomen zijn tot stand gekomen door te zoeken naar stationslocatiealternatieven die in de omgeving liggen van (1) het bestaande 110kV-hoogspanningsnet in Friesland en de 110kV-kabel nabij de A7 en (2) initiatieven, waarvan Windpark Fryslân nu de enige concrete is, om aan te sluiten op het station. Ook is uit gegaan van het waar mogelijk beperken van ruimtelijke beperkingen in het gebied en daarmee het waar mogelijk beperken van overlast, zoals bijvoorbeeld kortere kabel tracés geven minder ruimtelijke beperkingen als lange kabel tracés (zie paragraaf 3.2 NRD).</p> <p>Zie ook beantwoording zienswijze 10.</p> <p>Een nieuw 110 kV-station in de buurt van het bestaande 110 kV-station Sneek ligt niet voor de hand omdat hier geen grootschalige ontwikkelingen zijn voorzien die toevoeging van capaciteit vragen. (zie ook paragraaf 3.2 NRD)</p> <p>Zie ook de beantwoording van zienswijze 32 voor de beargumentering waarom de locatie bij het wegrestaurant Zurich bij Kop van Afsluitdijk niet is meegenomen als zoekgebied.</p>	
0021c	<p>Indiener is van mening dat in de concept NRD bepaalde onderwerpen /aspecten niet of niet voldoende onderzocht worden. Belangrijkste punt is volgens indiener de cumulatie van effecten bij de Kop Afsluitdijk, waarbij die cumulatie vooral betrekking heeft op de interacties tussen het hoogspanningsstation en Windpark Nij Hiddum-Houw (bij doorgang bouw).</p>	<p>Voor de nu in concept opgestelde Notitie Reikwijdte en Detailniveau is er nog geen onderzoek gedaan naar cumulatie van effecten. Dit onderzoek gaat wel plaatsvinden voor het milieueffectrapport, voor die effecten waar het relevant is. Zo zal een geluidonderzoek worden uitgevoerd waarin de cumulatieve effecten van hoogspanningsstation, windpark en snelweg worden onderzocht. De resultaten van deze onderzoeken zijn straks in het MER terug te vinden bij het thema 'leefomgeving'. Zie</p>	

		ook de reactie in hoofdstuk 2: §2.7 werkwijze en aanpak MER.	
0022a	Indiener vindt het zoekgebied bij kop van Afsluitdijk niet realistisch en vindt dat in open gebied niet zomaar industriële activiteiten opgestart kunnen worden en dat er moet worden aangesloten bij bestaande bedrijven.	De zoekgebieden zoals deze in de NRD zijn opgenomen zijn tot stand gekomen door te zoeken naar stationslocatiealternatieven die in de omgeving liggen van (1) het bestaande 110kV-hoogspanningsnet in Friesland en de 110kV-kabel nabij de A7 en (2) initiatieven, waarvan Windpark Fryslân nu de enige concrete is, om aan te sluiten op het station (zie hoofdstuk 3 NRD). Het zoekgebied Kop Afsluitdijk is opgenomen omdat deze leidt tot een korte afstand van een nieuw station tot Windpark Fryslân, en de mogelijke toekomstige initiatieven op en rondom de Afsluitdijk. Tevens staan er windturbines waardoor er – visueel - een logische ordening ontstaat van een landschap met energiekenmerken. In het MER wordt onderzocht wat de effecten van een station in dit zoekgebied.	
0022b	Indiener vindt plaatsing in de omgeving Kop van Afsluitdijk niet verstandig. Onder invloed van zout water van de Waddenzee tijdens buien en nevelig ontstaat volgens indiener sneller corrosie en kortsluiting binnen het station.	Dit is een terecht punt. TenneT heeft echter ervaring met stations in de buurt van de zee. Bijvoorbeeld op de Eemshaven. TenneT past bij deze assets extra corrosiebestendige maatregelen zoals bepaalde coatings toe en het reguliere onderhoud neemt in frequentie toe. Dit wil niet zeggen dat een locatie dichterbij zee is uitgesloten. De extra maatregelen en kosten worden meegenomen in de afweging om te komen tot een voorkeurslocatie.	
0022c	Indiener is van mening dat bij beschadiging van landerijen de desbetreffende percelen volledig opnieuw gedraineerd moeten worden en dat herstelde drainage in omgewerkte grond altijd verzakt. Hierdoor zal de omgewerkte grond van de sleuf jaren minder opbrengen. Daar moet volgens indiener rekening mee worden gehouden.	Het tracé van de kabelverbinding(en) is nog niet bekend. Dit tracé is afhankelijk van de locatie van het station. Zodra de locatie bekend is en er op hoofdlijnen een tracé bekend is wordt samen met de grondeigenaren het tracé geoptimaliseerd.	

		Zie de beantwoording van zienswijze 7, 12, 13, 16 en 22 op dit punt.	
0023a	Indiener is van mening dat met de komst van de windmolens (zoekgebied Kop van Afsluitdijk) er genoeg is gevraagd van de inwoners en dat de limiet van aantasting van het landschap in de omgeving is bereikt en dat de komst van het hoogspanningsstation niet wenselijk is.	De besluitvorming over een voorkeurslocatie heeft nog niet plaatsgevonden. De minister van EZK, in afstemming met de minister van BZK, besluit tot een voorkeurslocatie op basis van milieueffecten, technische uitvoerbaarheid en kosten en na advies door de lokale overheden. Zie ook de reactie in hoofdstuk 2: §2.2 Integrale afweging door de ministers.	
0023b	Indiener is van mening dat de infrastructuur van Wons e.o. niet toereikend is voor het bouwverkeer tijdens de bouw van het hoogspanningsstation	Bij de uitvoerbaarheid wordt ook de bereikbaarheid beschouwd. Er wordt rekening gehouden met de verkeersklasse van de wegen en indien nodig worden bouwverkeerswegen aangelegd. Schade wordt zoveel als mogelijk vermeden.	
0023c	Indiener meldt dat door de komst van een hoogspanningsstation bij de kop van de afsluitdijk een industriegebied ontstaat en dat dit de waarde van de woningen in het dorp Wons niet ten goede komt. Indiener geeft de voorkeur om het hoogspanningsstation te bouwen bij Bolsward omdat het hoogspanningsstation daar minder opvalt in het landschap.	De besluitvorming over een voorkeurslocatie heeft nog niet plaatsgevonden. De minister van EZK, in afstemming met de minister van BZK, besluit tot een voorkeurslocatie op basis van milieueffecten, technische uitvoerbaarheid en kosten en omgevingsaspecten en na advies door de lokale overheden. Zie ook de reactie in hoofdstuk 2: §2.2 Integrale afweging door de ministers. Het is mogelijk dat door het vaststellen van het inpassingsplan schade ontstaat in de vorm van inkomensderving of vermindering van de waarde van een onroerende zaak, de zogenoemde planschade. Dergelijke schade komt onder bepaalde voorwaarden voor een tegemoetkoming in aanmerking. Zie de beantwoording bij zienswijze 7, 12, 13, 16 en 22 op dit punt.	
0024a	Indiener is van mening dat de bewoners rondom Kop van Afsluitdijk met de komst van een hoogspanningsstation	Zie de reactie in hoofdstuk 2: §2.1 Ny Hiddum-Houw en §2.2 Integrale afweging door de ministers.	

	onevenredig worden belast vanwege de komst van het windpark Nij Hiddum-Houw.		
0024b	Indiener vindt dat er sprake is van de aantasting van de kernkwaliteiten en de bescherming van de landschappelijke, cultuurhistorische (Stelling van Wons) en aardkundige waarden.	In het MER worden de effecten van de stationslocatiealternatieven beoordeeld, ook op cultuurhistorie. De Stelling van Wons maakt hier onderdeel van uit. Zie de beschrijving van de effectbeoordeling in de NRD (paragraaf 4.4 en 4.5) en zie ook de reactie in hoofdstuk 2: §2.7 werkwijze en aanpak MER.	
0024c	Indiener is van mening dat flora en fauna wordt verstoord en verdreven uit hun leefgebied en dat tevens de jacht op ganzen, eenden en hazen schade zal ondervinden van de verstoring van het landschap.	In het MER worden de effecten van de stationslocatiealternatieven beoordeeld, ook op natuur. Zie de beschrijving van de effectbeoordeling in de NRD (paragraaf 4.4 en 4.5) en ook de reactie in hoofdstuk 2: §2.7 werkwijze en aanpak MER.	
0024d	Indiener maakt zich zorgen over de toename van de geluidsdruk (in gezamenlijkheid met de windturbines) en verzoekt om een onderzoek uit te voeren naar de gevolgen voor gezondheid en dit te koppelen aan de nulmeting en de monitoring van de gezondheid voor inwoners zoals is vastgesteld in het Provinciaal Inpassingsplan Nij Hiddum-Houw.	De effecten van het station worden eerst op zichzelf beoordeeld in het MER. In het MER wordt ook onderzoek gedaan naar cumulatie van effecten, voor zover die effecten relevant zijn. Zo zal een geluidsonderzoek worden uitgevoerd waarbij ook de cumulatieve effecten van hoogspanningsstation, windpark en snelweg worden onderzocht. De resultaten van deze onderzoeken kunt u straks in het MER terugvinden bij het thema 'leefomgeving'. De minister van EZK, in afstemming met de minister van BZK, besluit tot een voorkeurslocatie op basis van milieueffecten, technische uitvoerbaarheid en kosten en na advies door de lokale overheden. Zie ook de reactie in hoofdstuk 2: §2.2 Integrale afweging door de ministers en §2.7 werkwijze en aanpak MER.	

		<p>Provinciale Staten hebben bij vaststelling van het PIP voor windpark Nij Hiddum-Houw aangegeven dat er een Gezondheidsmonitor zal moeten komen als het park gerealiseerd wordt (zie https://www.fryslan.frl/bestuur/besluiten-provinciale-staten_3262/item/provinciale-staten-27-06-2018_13648.html). De provincie heeft in het najaar van 2018 een eerste ambtelijke verkenning op dit punt georganiseerd om te bezien hoe deze gezondheidsmonitor vorm kan krijgen. Tevens is via het IPO (interprovinciaal overleg) aan het RIVM gevraagd mee te denken hoe hier op landelijke en meer wetenschappelijk schaal invulling aan kan worden gegeven. De provincie wil daar op aan gaan sluiten. Een concreet voorstel voor een monitor zal in overleg met de omgeving worden opgesteld maar wanneer dit zal plaatsvinden is nog niet bekend.</p>	
0024e	<p>Indiener is van mening dat er sprake is van waardedaling van woningen en grondgebieden bij een verdere industrialisering van het gebied Kop Afsluitdijk.</p>	<p>Het is mogelijk dat door het vaststellen van het inpassingsplan schade ontstaat in de vorm van inkomensderving of vermindering van de waarde van een onroerende zaak, de zogenoemde planschade. Dergelijke schade komt onder bepaalde voorwaarden voor een tegemoetkoming in aanmerking. Zie de beantwoording bij zienswijze 13.</p>	
0024f	<p>Indiener vreest voor sociale ontwrichting als gevolg van de tweedracht tussen voor- en tegenstanders van de plannen en een afname van toerisme en de financiële gevolgen daarvan.</p>	<p>Het ministerie van EZK en TenneT spannen zich in om bij de locatiekeuze voor het hoogspanningsstation alle betrokkenen in een transparant proces zo optimaal mogelijk te informeren en ruimte te geven om ideeën in te brengen en te communiceren. Zo zijn in een vroeg stadium gesprekken gevoerd met de dorpsraden en zijn informatieavonden georganiseerd. Voor een transparante afweging wordt ook een (niet wettelijk verplichte) milieueffectrapportage doorlopen zodat belanghebbenden</p>	

		<p>zienswijzen kunnen indienen. In het op te stellen MER worden de milieueffecten van de mogelijke locaties worden in beeld gebracht. Vervolgens neemt de minister van EZK, in afstemming met de minister van BZK, het besluit tot een voorkeurslocatie op basis van milieueffecten, technische uitvoerbaarheid en kosten en omgevingsaspecten en na advies door de lokale overheden. Zie ook de reactie in hoofdstuk 2: §2.2 integrale afweging door de ministers.</p> <p>Dit laat onverlet dat de ontwikkeling zowel voor- als tegenstanders kent. Uiteindelijk is het mogelijk om een oordeel te vragen aan de rechter over de vraag of in alle redelijkheid alle argumenten op een juiste manier zijn gewogen.</p>	
0024g	<p>Indiener draagt een locatie aan voor een station namelijk de hoek Afsluitdijk / waterkeringdijk naar Makkum, nabij de wegen Zuiderzeeboulevard en Houwdijk</p>	<p>De door indiener bedoelde locatie in de hoek Afsluitdijk en IJsselmeerdijk aan de IJsselmeerzijde ligt in het IJsselmeer. Dit is een beschermd natuurgebied (Natura2000 gebied). Vanwege de beschermde status is deze locatie niet realistisch aangezien er alternatieve locaties zijn.</p>	
0025a	<p>Indiener uit zijn zorg betreffende het bouwen van het hoogspanningsstation nabij locatie 6. Indiener heeft nu uitzicht op een open agrarische omgeving en heeft tevens een boerencamping met gasten die volgens indiener komen voor rust en ruimte met een vrij en landelijk uitzicht.</p>	<p>De door indiener genoemde locatie 6 staat niet als zodanig in de NRD genoemd, we gaan ervanuit dat indiener locatie L bedoeld (zie NRD paragraaf 3.3).</p> <p>In het MER worden de effecten van de stationslocatie-alternatieven beoordeeld, ook op landschap en leefomgeving en recreatie waaronder campings. In het MER, onder het thema landschap, wordt bekeken wat de impact van een station op de openheid is. Zie de beschrijving van de effectbeoordeling in de NRD (paragraaf 4.4 en 4.5) en ook de reactie in hoofdstuk 2: §2.7 werkwijze en aanpak MER.</p>	

0025b	Indiener maakt zich zorgen over straling, ook vanwege de reeds aanwezige hoogspanningsmasten over zijn landerijen.	Zie de reactie in hoofdstuk 2: §2.3 magneetvelden.	
0026a	Indiener is van mening dat bepaalde omgevingsfactoren bij de algehele belangenafweging buiten beschouwing zijn gelaten, met name bij kop van de afsluitdijk, zoals het beschermde open landschap, het klimaat (zout, harde wind/valwinden en gevolgen op vogels), verhoogde corrosiegevoeligheid/storingskansen.	Zie de reactie in hoofdstuk 2: §2.2 Integrale afweging door de ministers. Anders dan indiener lijkt aan te geven is in de NRD nog niet gekozen voor een locatie. Het MER onderzoekt de effecten voor alle in de NRD opgenomen locaties in twee fasen. Een van de thema's waar op wordt beoordeeld is landschap en cultuurhistorie, een andere is klimaat. Uiteindelijk wordt door de minister van EZK een voorkeurslocatie gekozen op basis van milieueffecten, technische uitvoerbaarheid en kosten en omgevingsaspecten en na advies door de lokale overheden. Zie ook de reactie in hoofdstuk 2: §2.7 werkwijze en aanpak MER.	
0026b	Indiener geeft aan geraakt te worden door gevolgen van cumulatie en daardoor wordt gestoord in woon- en leefklimaat (locatie bij Cornwerd).	In het MER wordt ook onderzoek gedaan naar cumulatie van effecten, voor zover die effecten relevant zijn. Zo zal een geluidonderzoek worden uitgevoerd waarbij ook de cumulatieve effecten van hoogspanningsstation, windpark en snelweg worden onderzocht. De resultaten van deze onderzoeken kunt u straks in het MER terugvinden bij het thema 'leefomgeving'. Zie ook de reactie in hoofdstuk 2: §2.2 Integrale afweging door de ministers en §2.7 werkwijze en aanpak MER.	
0027a	Indiener vindt dat het gebied Kop van Afsluitdijk door de komst van windmolens en eventueel hoogspanningsstation te zwaar wordt belast.	Zie de reactie in hoofdstuk 2: §2.2 integrale afweging door de ministers.	
0027b	Indiener is van mening dat de natuur in de kop van Afsluitdijk wordt verstoord. Een groot deel van kop van Afsluitdijk is foerageergebied voor ganzen.	In het MER worden de effecten van de stationslocatiealternatieven beoordeeld, ook op	

		ganzenfoerageergebied. Zie ook de reactie in hoofdstuk 2: §2.7 werkwijze en aanpak MER.	
0027c	Indiener geeft aan dat uitzicht bij een aantal locaties (kop Afsluitdijk) verloren gaat door de komst van het station en dat het hoogspanningsstation vanwege het industriële karakter beter past op het industrieterrein bij Bolsward .	Indiener geeft aan dat hij zich zorgen maakt over het uitzicht bij een aantal locaties bij de (kop van de) Afsluitdijk. In het MER, onder het thema landschap, wordt bekeken wat de impact van een station op de openheid is. Zie ook de NRD paragraaf 4.4 en 4.5 en de reactie in hoofdstuk 2: §2.2 Integrale afweging door de ministers en §2.7 werkwijze en aanpak MER.	
0028a	Indiener is van mening dat de concept NRD niet objectief is en vooruitloopt op het meest kansrijke gebied voor de locatie. Volgens indiener wordt voorgesorteerd op een locatie Kop van Afsluitdijk, omdat wordt beschreven dat het station aansluit bij het energielandschap van Nij Hiddum-Houw en doelstellingen van het project.	Anders dan indiener lijkt aan te geven is er nog geen voorkeurslocatie. De minister van EZK, in afstemming met de minister van BZK, besluit tot een voorkeurslocatie op basis van milieueffecten, technische uitvoerbaarheid en kosten en omgevingsaspecten en na advies door de lokale overheden. Zie ook de reactie in hoofdstuk 2: §2.2 Integrale afweging door de ministers.	
0028b	Voor indiener is onduidelijk waar de concept NRD voor bedoeld is, alleen het 110 kV station of ook Liander station.	Zie de reactie in hoofdstuk 2: §2.4 over TenneT en Liander.	
0028c	Indiener mist een locatie in de NRD namelijk nabij restaurant kop van Afsluitdijk.	Zie de beantwoording bij de zienswijzen 16, 21.	
0028d	Indiener vraagt zich af waarom het gebied pas op de hoogte is gesteld bij het publiceren van de concept NRD. Indiener vraagt zich eveneens af waarom de provincie en de gemeente niet hebben gemeld bij EZK dat het gebied Kop van Afsluitdijk erg kwetsbaar is door de komst van Nij Hiddum-Houw.	De publicatie van de concept NRD is de eerste stap in de procedure om te komen tot een voorkeursalternatief. Dit is tevens het moment waarop de zoekgebieden bekend waren. Om hierover zoveel mogelijk belanghebbenden te informeren zijn er in de omgeving huis-aan-huis brieven verzonden. In de maanden ervoor is gesproken met de gemeente en de provincie, belangenorganisaties zoals de Friese Milieufederatie, LTO, It Fryske Gea en met diverse dorpsraden in het gebied. Ook hebben er informatieavonden plaatsgevonden in Wons en Bolsward.	

		Ten tijde van het opstellen van de NRD heeft de gemeente het ministerie geïnformeerd over de gevoeligheden in en rond het gebied bij de Kop van de Afsluitdijk als gevolg van de diverse projecten die in dit gebied zijn. De overheden zijn zich bewust van het gevoel dat hier heerst.	
0028e	<p>Indiener vraag of het wel noodzakelijk is om op deze locatie een hoogspanningsstation op te richten. Indiener heeft vernomen dat voor windpark Fryslân dit station niet nodig is, terwijl dit argument wel wordt aangedragen in de concept NRD.</p>	<p>Anders dan indiener aangeeft is het nodig dat het nieuwe station gerealiseerd wordt. De reden hiervoor is dat Windpark Fryslân in eerste instantie op het hoogspanningsnet wordt aangesloten door de ondergrondse 110kV-kabelverbinding naar station Oudehaske. Deze situatie is niet conform de netcode (de situatie is niet N-1 veilig) en het TenneT-aansluitbeleid en is daarom alleen tijdelijk toegestaan. Een situatie die wel N-1 veilig is, voldoet aan de netcode, is een nieuw 110 kV-station. Zie verder ook de NRD hoofdstuk 2, hierin wordt tevens 'N-1 veilig' toegelicht.</p>	
0028f	<p>Indiener verzoekt om de volgende aspecten meer in detail te onderzoeken:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Landschap (inclusief cumulatie Nij Hiddum-Houw) - Leefomgeving (geluid inclusief cumulatie Nij Hiddum-Houw) - Veiligheid (brand windturbine nabij station en rondvliegende ijspegels windturbine) - Bodem (gevolgen van warm en hard worden van klei voor natuur en fundering omliggende bebouwing en de effecten van bodemdaling) - Natuur (gevolgen voor vogels) - Gezondheid. Indiener verzoek om een alles omvattend onderzoek ten doen naar het effect van zowel de windturbines als het station. (magneetvelden, straling van kabels boven en onder de grond, hoog en laagfrequent geluid) 	<p>In dit MER worden de effecten van de stationslocatiealternatieven beoordeeld. Daarbij wordt ook gekeken naar leefomgeving (geluid, magneetvelden, externe veiligheid), landschap, cultuurhistorie en archeologie en natuur. De onderwerpen en aspecten die de indiener aandraagt worden, voor zover deze voorkomen en relevant zijn voor de besluitvorming, onderzocht. Zie de beschrijving van de effectbeoordeling in de NRD (paragraaf 4.4 en 4.5) en ook de reactie in hoofdstuk 2: §2.7 werkwijze en aanpak MER.</p>	

0029a	<p>Indiener maakt zich zorgen over de voorkeurslocatie O, die is gesitueerd midden in een buurtschap met een eeuwenoude terp met woningen. Indiener maakt zich zorgen over magnetische straling, geluidshinder, laagfrequentgeluid als het trafostation van Liander toegevoegd wordt, gezondheidsrisico's, aantasting van het open landschap met archeologische waarden, horizonvervuiling, molenbiotoop van de oude molen Lonjé en waardedaling huizen. Tevens maakt indiener zich zorgen over de cumulatieve (geluids-) effecten van de nabijgelegen A7 en windpark Baburen.</p>	<p>Anders dan indiener lijkt aan te geven is in de NRD nog niet gekozen voor een locatie. Zoeklocatie O is een van de 15 stationslocatiealternatieven.</p> <p>Het MER onderzoekt de effecten voor alle in de NRD opgenomen locaties (zie voor de beschrijving van mogelijke effecten en het beoordelingskader paragraaf 4.4 en 4.5 van de NRD). Een van de thema's waar op wordt beoordeeld is landschap en cultuurhistorie, een andere is klimaat. De onderwerpen en aspecten die de indiener aandraagt worden, voor zover deze voorkomen en relevant zijn voor de besluitvorming, onderzocht. Zie de reactie in hoofdstuk 2: §2.7 werkwijze en aanpak MER.</p>	
0029b	<p>Indiener vraagt zich af waarom bepaalde locaties op voorhand zijn uitgesloten, zoals de driehoek tussen de A7 en A31 (bij het restaurant) en Sneek. De keuze van de huidige zoekgebieden berust volgens indiener uitsluitend op financiële overwegingen en daardoor blijven in het MER voorgenoemde locaties buiten beeld die wellicht op andere punten beter scoren.</p>	<p>Zie de beantwoording van de zienswijzen 16, 21, 28 en 32.</p> <p>Een nieuw 110 kV-station in de buurt van het bestaande 110 kV-station Sneek ligt niet voor de hand omdat hier geen grootschalige ontwikkelingen zijn voorzien die toevoeging van capaciteit vragen (zie ook paragraaf 3.2 NRD).</p>	
0030a	<p>Indiener verzoekt om zienswijze termijn te verlengen, omdat zienswijzen indienen digitaal niet altijd lukt met een Apple computer.</p>	<p>Gebleken is dat het indienen van een zienswijze vanaf een Apple pc niet mogelijk was. Dit probleem wordt onderzocht.</p> <p>Naast het digitaal indienen van de zienswijze zijn meerdere mogelijkheden. Een zienswijze kan ook schriftelijk worden toegezonden of telefonisch worden doorgegeven aan een medewerker van Bureau Energieprojecten. Voor degenen die ten tijde van de ter inzage ligging contact hierover hebben opgenomen met Bureau Energieprojecten is voorgesteld om de reactie in dit geval per email toe te sturen aan de bureaumedewerker van Bureau</p>	

		Energieprojecten. De voorgeschreven wettelijke termijn voor de ter inzage legging is 6 weken. Er waren voldoende alternatieve mogelijkheden om een zienswijze in te dienen.	
0030b	Indiener vraagt om de noodzaak van het hoogspanningsstation te onderbouwen, omdat dit volgens de realisator van windpark Friesland niet noodzakelijk is.	Het is nodig om een nieuwe station te realiseren. De reden hiervoor is dat Windpark Fryslân in eerste instantie op het hoogspanningsnet wordt aangesloten door de ondergrondse 110kV-kabelverbinding naar station Oudehaske. Deze situatie is niet conform de netcode (de situatie is niet N-1 veilig) en het TenneT-aansluitbeleid en is daarom alleen tijdelijk toegestaan. Een situatie die wel N-1 veilig is, voldoet aan de netcode, is een nieuw 110 kV-station. Zie ook de NRD hoofdstuk 2.	
0030c	Indiener vindt het onwenselijk om het gebied tussen Wons, Cornwerd en Zurich aan te wijzen als zoekgebied. Het gebied wordt volgens indiener al getroffen door de komst van Nij Hiddum-Houw en zijn er betere alternatieven, zoals industrie van Bolsward, Breezanddijk of gebied bij wegrestaurant Haje.	Zie de beantwoording van zienswijze 22. Er zijn twee zoekgebieden: een bij de Kop Afsluitdijk en een bij Bolsward (zie ook NRD hoofdstuk 3). Ten aanzien van het gebied bij wegrestaurant Haje zie de beantwoording van de zienswijzen 16, 21, 28 en 29. Ten aanzien van Breezanddijk zie de beantwoording bij zienswijzen 7 en 12.	
0030d	Indiener vraagt zich af wat de gevolgen zijn van opwarming en inklinking van de grond en het waterpeil en of er een nulmeting wordt gedaan.	Er wordt zoveel als mogelijk eerst gezocht naar een kabeltracé waarbij door de grondsoort minimale opwarming van de grond optreedt, zodat er geen gronduitdroging plaats vindt. Als dat niet mogelijk is wordt, waar nodig en mogelijk is, grondverbetering (back-fill zand) toegepast. Voor de start werkzaamheden zal er een nulmeting worden uitgevoerd. Om de kabel aan te kunnen leggen wordt er in overleg met het Wetterskip tijdelijk bemalen zodat de aanleg in droge omstandigheden kan plaatsvinden. Daarbij	

		<p>wordt gestreefd naar zo min mogelijk grondwater onttrekking. Inklinking van de grond kan niet worden voorkomen.</p> <p>Na aanleg van de ondergrondse kabelverbinding wordt de oorspronkelijke maaiveldhoogte hersteld. De ondergrondse kabelverbinding krijgt minimaal een gronddekking van 1,8 m. De kabels liggen hierdoor vrijwel over de gehele lengte onder het grondwater. Na aanleg zal het kabeltracé niet worden bemalen. De grondwaterstand wordt niet gewijzigd.</p> <p>De temperatuur van de kabel blijft normaliter onder de 30-graden Celsius. Warmteafdracht van de kabel naar de bovenste grondlagen is daarom verwaarloosbaar klein.</p>	
0030e	Indiener vraagt zich af of bij realisatie in het gebied tussen Wons, Zurich en Cornwerd bewoners worden gecompenseerd (planschade).	<p>Het is mogelijk dat door het vaststellen van het inpassingsplan schade ontstaat in de vorm van inkomensderving of vermindering van de waarde van een onroerende zaak, de zogenoemde planschade. Dergelijke schade komt onder bepaalde voorwaarden voor een tegemoetkoming in aanmerking.</p> <p>Zie verder de beantwoording bij zienswijze 13.</p>	
0030f	Indiener geeft aan dat er zorgen zijn over de volksgezondheid en vraagt zich af hoe eventuele onderzoeken worden uitgevoerd en hoe deze zich verhouden met de onderzoeken die worden uitgevoerd voor Nij Hiddum-Houw. Daarnaast vraagt indiener zich af wie verantwoordelijk is voor eventuele gezondheidsschade.	Zie de beantwoording bij zienswijze 24.	
0031a	Indiener is van mening dat vanwege de negen windturbines bij Kop van Afsluitdijk en het bouwen van	Zie de reactie in hoofdstuk 2: §2.1 Ny Hiddum-Houw en §2.2 Integrale afweging door de ministers.	

	een hoogspanningsstation in dit gebied er een nog grotere overlast ontstaat voor de bewoners.		
0031	Indiener is van mening dat door de komst van een 110kV station zijn vrije uitzicht verdwijnt en de omgeving verandert in een industrieel gebied en dat een hoogspanningsstation thuis hoort op het industrieterrein bij Bolsward.	<p>Indiener geeft aan dat hij zich zorgen maakt over het uitzicht. In het MER, onder het thema landschap, wordt bekeken wat de impact van een station op de openheid is. Zie ook de NRD paragraaf 4.4 en 4.5.</p> <p>Uiteindelijk wordt door de minister van EZK een voorkeurslocatie gekozen op basis van milieueffecten, technische uitvoerbaarheid en kosten en omgevingsaspecten en na advies door de lokale overheden. Zie ook de reactie in hoofdstuk 2: §2.2 Integrale afweging door de ministers en §2.7 werkwijze en aanpak MER.</p>	
0032a	Indiener geeft aan in het onlangs gepresenteerde woononderzoek in de gemeente Sudwest Fryslân door de bewoners een nieuwbouwplan is aangedragen direct grenzend aan de zoekgebieden L en M. Locatie L en M liggen tevens in de directe nabijheid van 2 campings. De keuze voor deze twee locaties is volgens indiener extra duur vanwege het feit dat dan kabels onder de provinciale weg moeten worden gebracht.	<p>De gemeente is bezig om een onderzoek te doen naar een mogelijke woningbouwlocatie aan de oostkant van Bolsward (gebaseerd op de Structuurvisie voor Bolsward). Dit is mede naar aanleiding van een woononderzoek dat in de gemeente in het derde en vierde kwartaal 2018 heeft plaatsgevonden. In het kader van dit onderzoek heeft er een informatieavond in Bolsward plaatsgevonden. Op deze avond konden de inwoners van onder meer Bolsward inspreken op de resultaten van het woononderzoek en suggesties geven. De in de NRD opgenomen locatiealternatieven sluiten deze woningbouwontwikkelingen niet uit.</p> <p>Indiener geeft aan dat zijns inziens de realisatiekosten hoger zullen worden als een station bij zoekgebied L of M wordt gerealiseerd omdat er dan kabels onder de provinciale weg moeten worden gebracht. In de integrale effectanalyse, onderdeel kosten, wordt met de extra, zij het geringe, kosten rekening gehouden.</p>	

0032b	<p>Indiener vindt het vreemd dat diverse zoekgebieden zijn aangewezen in de directe nabijheid van grote woongebieden. Indiener vreest voor schadelijke elektromagnetische invloeden.</p>	<p>Het MER onderzoekt de effecten voor alle in de NRD opgenomen locaties (zie ook de NRD paragraaf 4.4 en 4.5) . Een van de thema's waar op wordt beoordeeld is leefomgeving daarbij worden ook magneetvelden onderzocht.</p> <p>Zie ook de reactie in hoofdstuk 2: §2.3 magneetvelden en §2.7 werkwijze en aanpak MER.</p>	
0032c	<p>Indiener vindt een juiste locatie voor een hoogspanningsstation een plek zover mogelijk van bewoond gebied en in de nabijheid van Windpark Friesland. De indiener vindt de locatie nabij het restaurant op de Kop van Afsluitdijk een geschikte locatie.</p>	<p>Ten aanzien van het gebied bij wegrestaurant Haje zie de beantwoording van de zienswijzen 16, 21, 28, 29 en 30.</p>	
0033a	<p>Indiener vraagt of het wel noodzakelijk is om op deze locatie een hoogspanningsstation op te richten. Indiener heeft vernomen dat voor aansluiting van windpark Friesland dit station niet nodig is, terwijl dit argument wel wordt aangedragen in de concept NRD. Indiener vraagt zich af of deze stelling correct is.</p> <p>Indiener vraagt zich ook het volgende af voor zowel het TenneT als Liander station:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kan het windpark Friesland met zijn grote variabiliteit in productie dan toch een stabiele aansluiting op het stroomnet zijn? Wordt aan de wettelijke eisen (N-1 principe) voldaan? • Kan het hele windpark in 2021 energie gaan leveren of slechts een deel? • Moet TenneT cq Liander maatregelen voorzien nu er een enkele aansluiting op het 110kV net 	<p>Windpark Fryslân wordt in eerste instantie op het hoogspanningsnet aangesloten door de ondergrondse 110kV-kabelverbinding naar station Oudehaske. Deze situatie is niet conform de netcode (de situatie is niet N-1 veilig) en het TenneT-aansluitbeleid en is daarom alleen tijdelijk toegestaan. Een situatie die wel N-1 veilig is, voldoet aan de netcode, is een nieuw 110 kV-station.</p> <p>Het variabele productievermogen vanuit de windturbines heeft geen effect op de stabiliteit van het 110 kV-net en de 110 kV-klantaansluiting. Het Windpark Fryslân kan met het volledige geplande vermogen in bedrijf. Er wordt een tijdelijke aansluiting gerealiseerd op een zodanige wijze dat het N-1 criterium in het <i>bestaande</i> 110kV-net in Friesland niet in het geding komt. Na realisatie van het nieuwe station is ook de aansluiting van Windpark Fryslân en eventuele andere duurzame initiatieven N-1 veilig.</p>	

	<p>zonder verdeelstation of transformatorstation tot realisatie komt? Wordt hiermee voldaan aan de N-1 kwaliteit en welke calamiteiten of storingen kunnen verwacht worden als daaraan niet wordt voldaan?</p> <p>Het transportverlies van Windpark Friesland bedraagt volgens indiener 4 tot 6 % ofwel, ca 16 MW. De indiener heeft daarover de volgende vragen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kan TenneT en/of Liander aangeven wat de geprognosticeerde waarden zijn van deze transportverliezen alsmede de verliezen in het hoogspanningsstation en in het transformatorstation? • De transportverliezen zullen opwarming van de grond tot gevolg hebben. Wat zijn de effecten op flora en fauna (o.a. bacteriën en schimmels)? En wat zijn andere invloeden van energieverlies in de grond of in de omgeving? 	<p>TenneT kijkt naar de netverliezen van de netversterkingen en uitbreidingen in totaal NL. De transportverliezen van windpark Fryslân en de daarbij horende aansluitkabels zijn niet inzichtelijk gemaakt door TenneT. De keuze van de kabel is zodanig dat de verliezen zo minimaal mogelijk blijven. . Liander probeert op logische plekken in ons netwerk HS/MS-transformatiepunten te bouwen, zodat de verliezen zo minimaal mogelijk blijven. De energieverliezen zijn afhankelijk van hetgeen aangesloten wordt bij Liander.</p> <p>Zie de beantwoording bij zienswijze 30 ten aanzien van een eventueel effect op de bodem.</p>	
0033b	<p>Indiener vraagt zich af waarom de omgeving Kop van Afsluitdijk wordt beschouwd als een energielandschap en waarom nooit eerder is aangegeven dat er aanzienlijke additionele installaties nodig zijn. Indiener vraagt zich af waarom de elektrische aansluiting op het net niet in het MER rapport van windpark Friesland is opgenomen.</p>	<p>Zie de reactie in hoofdstuk 2: §2.6 gehanteerde terminologie.</p> <p>Het MER voor WPF (juli 2015) richtte zich op de locatie van het windpark in het IJsselmeer, daarnaast is gekeken naar de klantaansluiting van het windpark naar het hoogspanningsnet in de vorm van een aansluitkabel naar Oudehaske langs de A7. Kort voor de vaststelling van het IP WPF is alsnog besloten dat TenneT initiatiefnemer werd voor de kabel voor het gedeelte van Marnezijl naar Oudehaske. Dat is ook in het IP opgenomen. Na de vaststelling van het IP WPF is alsnog een coördinatiebesluit</p>	

		<p>genomen voor het kabelgedeelte van TenneT. Op dat moment is tevens besloten om het voorliggende 110 kV-station onder de verantwoordelijkheid van de minister van EZK te brengen.</p>	
0033c	<p>Indiener vraagt zich af of windturbinevermogen zal stijgen naar 830 MW (volgens het KCD 2017 van TenneT), terwijl het provinciaal beleid het windturbinevermogen heeft gemaximaliseerd op 530,5 MW.</p>	<p>Zie NRD paragraaf 2.1. Het provinciale beleid ten aanzien van windenergie tot 2020 is 530,5 MW.</p> <p>TenneT kijkt iedere twee jaar tien jaar vooruit om te bepalen waar mogelijk knelpunten in het hoogspanningsnet zouden kunnen optreden en waar investeringen nodig zijn. Deze vooruitblik is gebaseerd op bekende ontwikkelingen maar ook op trends zoals de energietransitie. Omdat we niet weten waar de energietransitie zal gaan plaatsvinden is in de prognoses van de vooruitblik uitgegaan van kansrijke gebieden (ruimtelijk gezien waar zou zon/wind passen) en deze zijn vervolgens verdeeld over het net.</p> <p>Zo is de verwachting dat, gebaseerd op de prognose van Liander en op basis van aanvragen voor aansluiting bij TenneT, dat het geïnstalleerd windturbinevermogen in de hele provincie Friesland stijgt van circa 350 MW in 2018 naar circa 830 MW in 2027. Dit zijn prognoses en daarmee geen optelling van al reeds bestaande (wind)parken en bekende projecten. Of en zo ja waar deze zullen worden opgesteld in de provincie Friesland is niet concreet bekend.</p>	
0034a	<p>Indiener meldt dat in de concept NRD de komst van Nij Hiddum-Houw als een gegeven wordt beschouwd, terwijl procedures nog ter beoordeling liggen bij de Raad van State.</p>	<p>Zie de beantwoording van de zienswijzen 18 en 21.</p>	

0034b	<p>Indiener geeft aan dat er een aantal fouten in de NRD staan: oostkant van Bolsward wordt genoemd i.p.v. Westkant.</p> <p>Er wordt gesproken over een open weidelandschap terwijl het in cultuurhistorische zin gaat om een 'open kleiterpengebied'</p>	<p>De NRD wordt hierop aangepast.</p> <p>Het gaat om het zeeleigebied van Súdwest-Fryslân. Daarbinnen is het kleiterpengebied te onderscheiden van de kwelderwallen en de oude zeepolders. In de NRD wordt de term 'Open weidelandschap' hierop aangepast.</p>	Aanpassingen NRD
0034c	<p>Bij de inpassing in het lokale landschap is de verwijzing gemaakt naar zichtbaarheid station, aansluitend op bedrijventerrein of windturbines. De impact van een grondgebonden object op de beleving van het landschap is ook zeker zo belangrijk, maar ontbreekt in de tekst.</p>	<p>Het effect van een grondgebonden object op de beleving van het landschap is zeker belangrijk. Een station heeft altijd een bepaald effect of het nu in meer of mindere mate aansluiting vinden bij bebouwing, zoals een bedrijventerrein of bestaande hoogspanningsverbindingen. In het MER wordt dit meegenomen in de beoordeling.</p>	
0034d	<p>Bij indiener is niet duidelijk waar de teksten over archeologie op zijn gebaseerd. Is dit de Friese Archeologische Monumentenkaart Extra (FAMKE)? Er zijn binnen de zoekgebieden zowel archeologische waarden als verwachtingswaarden, terwijl in concept NRD alleen gesproken wordt over verwachtingswaarden.</p>	<p>Er wordt bedoeld op beide waarden. Dit wordt verduidelijkt in de NRD.</p>	Aanpassing NRD
0034e	<p>Indiener is van mening dat er onvoldoende benadrukt is dat de komst niet alleen buiten, maar ook binnen het energielandschap een landschappelijk effect heeft.</p>	<p>Het MER onderzoekt de effecten voor alle in de NRD opgenomen locaties (zie ook de beschrijving van de effectbeoordeling in paragraaf 4.4 en het beoordelingskader in paragraaf 4.5). Een van de thema's waar op wordt beoordeeld is landschap ook binnen het landschap met energieopwekking- en transport. Zie ook de reactie in hoofdstuk 2: §2.7 werkwijze en aanpak MER.</p>	
0034f	<p>Indiener meldt dat in het beoordelingskader de mogelijke toename van stikstofdepositie in de aanlegfase en gebruiksfase van het 110 kV-station en kabelcircuit ontbreekt.</p>	<p>De toename van stikstofdepositie in de aanlegfase wordt in MER onderzocht.</p>	
0034g	<p>Indiener is van mening dat ook bij de aanlegfase landschap van toepassing is, omdat tijdens de aanlegfase</p>	<p>Allereerst wordt ernaar gestreefd om schade aan sloten door de aanleg van de kabelcircuits zoveel als mogelijk te</p>	

	de landschappelijke waarden (patronen en sloten) worden aangetast.	<p>vermijden. Waar dat niet mogelijk is, wordt na aanleg van de ondergrondse kabelverbinding de oorspronkelijke situatie zoveel als mogelijk hersteld.</p> <p>In het MER worden de tijdelijke effecten van de aanlegfase beschreven. Effecten op het landschap ontstaan weliswaar bij de aanleg maar zijn blijvend, daarom worden deze effecten bij 'gebruiksfase'.</p>	
0035a	Indiener geeft de voorkeur aan de locatie rondom Cornwerd omdat daar het windpark gebouwd gaat worden. Indiener geeft aan dat er geen rekening is gehouden met de structuurvisie rond Bolsward op het gebied van recreatie, wonen, sport e.d. waar in de concept NRD geen rekening mee is gehouden. Daarnaast is sprake van recht van opstal voor een aantal locaties	<p>Het MER onderzoekt de effecten voor alle in de NRD opgenomen locaties, dus ook de locaties in zoekgebied 'Kop Afsluitdijk'. Zie ook de reactie in hoofdstuk 2: §2.7 werkwijze en aanpak MER.</p> <p>Structuurvisie Bolsward wordt opgenomen in het MER, deze staat inderdaad niet in de NRD genoemd. Bij de keuze voor de stationslocatiealternatieven is de gemeente betrokken geweest en er is met eventuele beperkingen vanuit het beleid (ook ruimtelijk) rekening gehouden.</p>	Aanpassing NRD
0035b	Indiener geeft aan dat in de toekomst rekening gehouden moet worden met voldoende weiland rondom de boerderij in het kader van verplichte weidegang.	In aanloop naar de keuze voor het voorkeursalternatief zal met de omgeving in gesprek worden gegaan over de exacte ligging van het nieuwe station en de kabeltracés met als doel een zo goed mogelijk inpassing. De bedrijfsvoering van belanghebbenden maakt daarbij onderdeel uit van het gesprek.	
0035c	Indiener is van mening dat de veestapel last heeft van het spanningsveld rondom elektriciteitskabels en dat dit een groter probleem gaat worden bij realisatie van een hoogspanningsstation. Dit geldt volgens indiener ook voor het effect op de eigen gezondheid.	Er zijn diverse onderzoeken uitgevoerd naar mogelijke effecten van blootstelling aan magnetische velden van hoogspanningslijnen op landbouwhuisdieren, vooral koeien. Een van de onderzoeken betreft het rapport van DNV GL van december 2015 (te vinden op www.tennet.eu), elektrische en magnetische velden, effecten op dieren, dd 26-10-2015, rapportnr 15-2569. Uit diverse onderzoeken blijkt dat er geen aanleiding is om te veronderstellen dat	

		<p>hoogspanningslijnen een specifiek effect hebben op de gezondheid van landbouwhuisdieren. Daarnaast heeft De Raad van State een uitspraak gedaan met betrekking tot de schadelijke effecten op dieren en gewassen. In haar uitspraak (zaaknummer 201210308/1/R1) bevestigt zij dat op basis van de huidige stand van het wetenschappelijk onderzoek er geen reden is om aan te nemen dat sprake is van schadelijke effecten op dieren en gewassen of gevolgen voor de voedselveiligheid als gevolg van magneetvelden van hoogspanningsverbindingen. Zie verder de reactie in hoofdstuk 2: §2.3 magneetvelden.</p>	
0036a	<p>Indiener geeft aan dat in de concept NRD geen rekening is gehouden met de geldende structuurvisie rond Bolsward (visie op het gebied van bedrijvigheid, recreatie, wonen en sport) en de terp met archeologische waarde die onderdeel uitmaakt van zoekgebied M.</p>	<p>Structuurvisie Bolsward wordt opgenomen in het MER, deze staat inderdaad niet in de NRD genoemd. Bij de keuze voor de stationslocatiealternatieven is de gemeente betrokken geweest en er is met de beperkingen vanuit het beleid (ook ruimtelijk) rekening gehouden.</p> <p>In het MER worden de effecten van de stationslocatiealternatieven beoordeeld, ook op cultuurhistorie en archeologie zoals deze terp. Zie de reactie in hoofdstuk 2: §2.7 werkwijze en aanpak MER.</p>	
0036b	<p>Indiener is van mening dat voor draagvlak in de omgeving het belangrijk is om eerder direct betrokken grondeigenaren en omwonenden van de zoeklocaties voor het nieuwe station op de hoogte te stellen. Indiener verzoekt om passende regelingen voor omwonenden en grondeigenaren die grond moeten afstaan.</p>	<p>De omvang van de zoekgebieden en het aantal van 15 mogelijke stationslocatiealternatieven is de reden geweest om in de afgelopen fase niet eerst met alle grondeigenaren in contact te treden maar te communiceren via brieven en de informatieavonden. In de volgende fase wordt het aantal mogelijke stationslocatiealternatieven teruggebracht naar 3 tot 5. In deze vervolgfase zullen we vanuit het project eerst contact opnemen met de grondeigenaren van de betreffende stationslocaties alvorens hierover via brief of informatieavond(en) te communiceren.</p>	

		<p>TenneT is voornemens door middel van minnelijk overleg de benodigde grond voor het 110 KV station aan te kopen, te weten circa 2 hectare grond. Omdat bij de afweging door de ministers ook de input vanuit de omgeving wordt betrokken, is het de verwachting dat het minnelijk aankopen van deze grond ook daadwerkelijk aan de orde kan zijn. Mocht echter minnelijke overeenstemming uitblijven (aankoop van de grond tegen een marktconforme grondprijs), dan kan TenneT een gedoogplichtprocedure opstarten. Tijdens deze gedoogplichtprocedure blijft TenneT met een rechthebbende in overleg met als doel alsnog minnelijk tot overeenstemming te komen. Voor informatie over een gedoogplichtprocedure verwijzen we u naar de Belemmeringenwet Privaatrecht (BP). In de Leidraad BP worden richtlijnen en informatie gegeven over de gedoogplichtprocedure. In art. 1 BP staan de vereisten voor het opleggen van een gedoogplicht en de voorwaarden die aan een gedoogplicht kunnen worden verbonden.</p>	
0036c	<p>Indiener heeft de voorkeur om het windpark in te passen nabij kop van afsluitdijk vanwege technisch en praktisch oogpunt en zo weinig mogelijk landschapsschade.</p>	<p>Het MER onderzoekt de effecten voor alle in de NRD opgenomen locaties, dus zowel voor de locaties in zoekgebied 'Kop Afsluitdijk' als in zoekgebied 'Bolsward'. Zie ook de NRD paragraaf 4.4 en 4.5 en de reactie in hoofdstuk 2: §2.7 werkwijze en aanpak MER.</p> <p>Uiteindelijk wordt door de minister van EZK een voorkeurslocatie gekozen op basis van milieueffecten, technische uitvoerbaarheid en kosten en omgevingsaspecten en na advies door de lokale overheden Zie ook de reactie in hoofdstuk 2: §2.2 Integrale afweging door de ministers.</p>	

0036d	<p>Indiener heeft het verzoek om bij Bolsward zoveel mogelijk aan te sluiten bij een industrieterrein om het open landschap open te houden en omwonenden zo weinig mogelijk overlast te beperken.</p> <p>Ten aanzien van de zoekgebieden rond Bolsward heeft indiener de voorkeur om de gebieden J, N en O verder te onderzoeken en zijn opties K, L, M geen optie vanwege campings (L en M), open houden van bebouwing tussen Bolsward en Hichtum (L), lopende initiatieven van ontwikkeling van het gebied nabij N en de wens het open landschap te behouden (K).</p>	<p>De zoekgebieden die in de NRD zijn opgenomen zijn gebaseerd op een aantal uitgangspunten (zie NRD paragraaf 3.3). Een van deze uitgangspunten is het aansluiten bij bedrijfsbebouwing. Het MER onderzoekt de effecten voor alle in de NRD opgenomen locaties, dus zowel voor de locaties in zoekgebied 'Kop Afsluitdijk' als in zoekgebied 'Bolsward' waaronder de locaties die aansluiten bij bedrijfsbebouwing. Zie verder de NRD paragraaf 4.4 en 4.5 en de reactie in hoofdstuk 2: §2.7 werkwijze en aanpak MER.</p> <p>Bij de gemeente Sudwys Fryslân zijn geen ontwikkelingen bekend nabij zoeklocatie N.</p>	
0037a	<p>Indiener vindt het jammer dat het gebied in de driehoek tussen de A7 en N31 direct is afgevalen als zoekgebied en is van mening dat dit vanuit landschappelijk oogpunt onderzocht zou moeten worden. Duurzame initiatieven zouden goed op deze locatie kunnen aansluiten.</p>	<p>Zie de beantwoording van de zienswijzen 16, 21, 28, 29, 30 en 32.</p>	
0037b	<p>Indiener geeft aan dat het windpark Nij Hiddum-Houw vanwege inbedrijfname in 2022 via een kabel moet aansluiten op onderstation Herbayum en niet op het nieuwe hoogspanningsstation. Indiener verzoekt om te onderzoeken met o.a. Liander of er bijvoorbeeld synergievoordeel kan worden behaald door een (tijdelijke) aansluiting te maken op Herbayum die later als ringleiding kan worden gebruikt.</p>	<p>Voor wat betreft de aansluiting van het toekomstig windpark Ny Hiddum-Houw zal indiener contact op moeten nemen met de regionale netbeheerder omdat de aansluiting via deze partij (Liander) verloopt.</p> <p>Indien initiatiefnemers een verkenning zouden willen doen ten behoeve van een mogelijk aansluiting op de kabel van WPF, zal contact met WPF opgenomen moeten worden. TenneT is, gezien het toekomstig opgesteld vermogen van windpark Ny Hiddum-Houw, geen partij in deze aansluiting.</p>	
0038a	<p>Indiener geeft aan dat zoekgebieden F en G dicht bij de eigen woning zijn gesitueerd en dat bouw van het hoogspanningsstation op die locaties het woongenot en de waarde van de woning sterk zou verminderen.</p>	<p>Het MER onderzoekt de effecten voor alle in de NRD opgenomen locaties, dus zowel voor de locaties in zoekgebied 'Kop Afsluitdijk' als in zoekgebied 'Bolsward'. Zie</p>	

		de NRD paragraaf 4.4 en 4.5 en de reactie in hoofdstuk 2: §2.7 werkwijze en aanpak MER.	
0038b	Indiener is van mening dat er veel schade aan natuur wordt berokkend door dit plan.	In het MER worden de effecten van de stationslocatiealternatieven beoordeeld, ook op natuur. Zie de NRD paragraaf 4.4 en 4.5 en de reactie in hoofdstuk 2: §2.7 werkwijze en aanpak MER.	

4. Advies Commissie voor de milieueffectrapportage over reikwijdte en detailniveau

De Commissie beschouwt de Concept Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) 'Locatiestudie 110 kV-station en ondergrondse kabelcircuits Westelijk Friesland' als een goed startpunt. Zij heeft enkele adviezen om het proces dat leidt tot de locatiekeuze waar mogelijk eenvoudiger en meer integraal te maken. Om het milieubelang mee te kunnen wegen in het besluit over de locatie van het nieuwe 110 kV-station en bijbehorende kabel moet het MER in ieder geval onderstaande informatie bevatten:

- Uitleg van de keuzes die voorafgaand aan de NRD zijn gemaakt om de twee zoekgebieden te bepalen (stap 0-2).
- Gebruik van onderscheidende landschapscriteria om van vijftien tot drie à vijf locatiealternatieven te komen (stap 3).
- Gebruik van criteria die specifiek zijn voor dit project om de drie à vijf locatiealternatieven te beoordelen (stap 4).
- Een heldere samenvatting die toegankelijk is voor een breed publiek en die de keuzes in de verschillende fasen van het trechteringsproces uitlegt.

In het advies van de Commissie m.e.r. zijn deze vier adviezen nader uitgewerkt in een toelichting. De concrete adviezen uit die toelichting worden in het vervolg dit hoofdstuk samengevat en besproken.

4.1. Uitleg over en inzicht in samenhangende activiteiten (paragraaf 2.1 uit het advies van de Commissie m.e.r)

Advies

De Commissie adviseert om in het MER de precieze aard en omvang van de activiteiten inzichtelijk te maken. Ook beveelt zij aan om inzichtelijk te maken –bijvoorbeeld met een tijdlijn- welke ontwikkelingen er (mogelijk) te verwachten zijn.

Reactie

In het MER wordt nader ingegaan op het voornemen. Ook wordt een overzicht opgenomen met relevante ontwikkelingen in de regio voor zover relevant voor het voornemen. Daarbij wordt een onderscheid gemaakt tussen projecten waarover al besloten is, deze komen terug in de autonome ontwikkeling, en projecten die nog 'in de pijplijn' zitten.

4.2. Criteria voor trechtering (paragraaf 2.2 uit het advies van de Commissie m.e.r)

Advies

De Commissie onderschrijft de in de concept NRD beschreven aanpak en heeft enkele aanbevelingen om de trechtering beter navolgbaar te maken. Zij adviseert:

- De stappen om te komen tot de zoekgebieden in het MER uit te leggen, op grond van welke criteria is tot zoekgebieden gekomen.
- De eerste fase trechtering aan de hand van duidelijk onderscheidende criteria, zoals landschap, te laten plaatsvinden.
- Een onderscheid te maken tussen de beoordelingscriteria, die in eerste aanleg worden gehanteerd voor de 110 kV-stationslocaties en voor de mogelijke tracés, daarvoor geeft zij een aantal aandachtspunten.
 - Mogelijke aandachtspunten locatiekeuze station: klimaat, magneetvelden, natuur en landschap;
 - Mogelijke aandachtspunten tracékeuze kabels: bundeling met (nuts)infrastructuur, lengte i.r.t. grondgebruik, effect door bemaling op grondwaterstand en zoute kwel.
- Bij het uitwerken van de voorkeurslocatie te onderzoeken of geconstateerde milieueffecten kunnen worden beperkt.

Reactie

In het MER zullen we ingaan op de totstandkoming van de zoekgebieden. De zoekgebieden zoals deze in de NRD zijn opgenomen zijn tot stand gekomen door te zoeken naar stationslocatiealternatieven die in de omgeving liggen van (1) het bestaande 110kV-hoogspanningsnet in Friesland en de 110kV-kabel nabij de A7 en (2) initiatieven, waarvan Windpark Fryslân nu de enige concrete is, om aan te sluiten op het station. Het station is bedoeld om naast Windpark Fryslân ook toekomstige, nog niet concreet bekende, ontwikkelingen in de regio, aan te sluiten. Hierbij kan gedacht worden aan duurzame ontwikkelingen op of bij de Afsluitdijk en een mogelijke toename aan zon-PV.

In het MER wordt getrechterd van vijftien naar drie á vijf locaties. Om deze trechtering te kunnen uitvoeren wordt eerst bekeken welke effecten onderscheidend zijn. We verwachten dat dit met name effecten op leefomgeving (geluid), natuur en landschap zullen zijn. In de beoordeling in het MER wordt gekeken naar de door de Commissie genoemde aandachtspunten voor stationslocaties en tracés.

De uitwerking van de voorkeurslocatie vindt niet plaats in het MER maar na keuze van de ministers van EZK en BZK in het Inpassingsplan.

4.3. Vorm, presentatie en samenvatting (paragraaf 2.3 uit het advies van de Commissie m.e.r)

Advies

De Commissie adviseert de papieren en digitale producten (www.110kvinbeeld.nl) op elkaar af te stemmen en visualisaties toe te voegen.

Reactie

Het MER zal zowel als papieren versie als digitaal product worden gepubliceerd. Het digitale MER is een publieksgerichte samenvatting van het papieren MER en zal daardoor altijd iets kunnen afwijken van de papieren versie. Gestreefd wordt naar eenduidigheid in kleur- en kaartgebruik om de herkenbaarheid te vergroten. Waar relevant worden visualisaties toegevoegd.

5. Aanpassingen NRD

In dit hoofdstuk zijn de aanpassingen aan de NRD gegeven. Deze wijzigingen komen enerzijds voort uit de zienswijzen en adviezen anderzijds zijn het ambtelijke wijzigingen.

Wijzigingen naar aanleiding van de zienswijzen en adviezen:

- De term Concept NRD wordt aangepast naar NRD.
- Waar Bolsward onterecht als dorp staat aangemerkt wordt dit vervangen door 'stad' (§3.3).
- Waar onterecht oostkant van Bolsward staat, wordt dit vervangen door 'westkant' (§3.3).
- De Structuurvisie Bolsward staat niet in de NRD genoemd. Deze wordt toegevoegd aan de NRD (§4.2).
- De teksten over archeologie zijn gebaseerd op zowel de verwachtingswaarden als de Friese Archeologische Monumentenkaart Extra (FAMKE). De NRD wordt hierop aangepast.
- Uit de gesprekken op de informatieavonden en uit een aantal zienswijzen komt naar voren dat de gehanteerde term 'energielandschap' onbedoelde gevoelens oproept. Met energielandschap wordt bedoeld een landschap waarin installaties voor energie opwekking en energie transport voor een belangrijke deel de gebiedskarakteristiek bepalen: zoals windparken en bovengrondse hoogspanningsnet. De term wordt in de NRD vervangen door 'landschap met energieopwekking- en transport' (onder andere in §3.3).
- Er wordt gesproken over een open weidelandschap terwijl het in cultuurhistorische zin gaat om het zeekeleigebied van Súdwest-Fryslân. Daarbinnen is het kleiterpengebied te onderscheiden van de kwelderwallen en de oude zeepolders. De term 'Open weidelandschap' wordt daarom in de NRD aangepast (§3.3).
- De reden waarom Ny Hiddum-Houw als autonome ontwikkeling moet worden opgenomen wordt nader toegelicht (§4.3).
- De verhouding tussen het station van TenneT en het station van Liander wordt beter omschreven (§2.3).
- De reden waarom 'de driehoek' niet is meegenomen wordt beter omschreven (§3.4).
- In §4.3 is het advies van de Commissie m.e.r. verwerkt om de beoordelingscriteria, waar relevant, voor station en kabeltracés verschillend te laten zijn.

Ambtelijke wijziging:

- De tekst omtrent de beoordelingssystematiek is aangepast, in het MER wordt een zevenpuntschaal toegepast ipv de genoemde vijfpuntschaal.